

Hoofstuk 3

Hermeneutiese interpretasie van die ampstradisie in 'n *communitas*-fase

3.1 Inleiding

Gesien teen die agtergrond en algemene kenmerke van transformasie naamlik mobiliteit, onstabiliteit, anonimiteit, mondigheid en individualiteit, impliseer die feit dat die kerk in 'n oorgangsfase verkeer, transformasie op talle vlakke van kerklike funksionering. Behalwe dat die kerklike milieu onstabiel en veranderlik is en daar boonop as gevolg van sekularisasie ook verlies van gebondenheid aan die kerk is en omdat *verwijzingen naar God schaars zijn*, kan die tradisionele beskouing oor die ampsteologie van die kerk nie onaangeraak bly nie (Hendriks 1990:16).

Caretto (1974:8) se beskrywing van die kerk se gang binne die altyd veranderende konteks is steeds geldig: *The best metaphor for our world of today is astronauts speeding through the cosmos. But the church resembles Mary and Joseph travelling from Egypt to Nazareth on a donkey.* Shawchuck & Heuser (1993:16) beweer: *The conventional wisdom for leadership is no longer working. The problems of the world are too complex, too interrelated, and the speed of change sends entire societies hurtling deeper into chaos.* Die oplossing vir een probleem skep dikwels 'n erger situasie wat mense reddeloos laat uitroep: *What shall we do to be saved?* Die vraag is of die tradisionele ampsbeskouing omvattend en duidelik genoeg is om ampsdraers in die huidige turbulensie te help funksioneer. Moet hulle nie opnuut bemagtig word om hulle in staat te stel om die kerk die volgende *societas*-fase binne te lei nie?

In Hoofstuk 1 is verwys na die ekklesiologiese gebeure wat die beskouing en teologiese begroning van die ampte in die NG Kerk in die afgelope tyd getoets het. Dit het binne 'n snelveranderende bedieningskonteks plaasgevind, soos in Hoofstuk 2 uiteengesit. Die verandering van 'n outoritêre ampstruktuur in die NG Kerk, wat voor 1994 polities verstrengel en duidelik sigbaar was, tot 'n kerkgenootskap met terughoudende leierskap wat veral op plaaslike vlak min in die openbare media kommunikeer oor aktuele vraagstukke, en daarom van swak leierskap verwyrt word, het die algemene ampsbeskouing nadelig beïnvloed. Hoofstuk 2 het reeds getoon dat NG Kerk leierskap tans as versigtig, huiwerig en in baie gevalle, traag beskou word. Die *communitas*-fase het die kerk in die breë gedemp ten opsigte van uitsprake, maar uit die oorversigtigheid om besluite te neem is talle geleenthede verspeel en het die NG Kerk-leierskap tans die beeld dat hulle net reaktief optree. Moontlik speel die kerk se 'apartheidsverlede' 'n groter rol as wat besef word hierin.

Volgens Louw (1980:78) eis 'n oorgangsproses herstrukturering van sowel die boodskap van die kerk as van die leierskapstrukture binne die amp en hulle funksionering. Die identiteit, taak en rol van die predikant word uiteraard in hierdie proses ingrypend geraak. Die kerk verkry al hoe meer 'n afgegrensde en geïsoleerde lewens-en invloedsgedebied, ten spyte van Heyns (1978:50) se stelling dat God se handeling met betrekking tot sy kerk uitverkiesingshandeling is wat bepaal dat die kerk 'n ewigheidsboodskap sal uitdra en ten spyte van die verlies van invloed.

Wanneer die kerk as Liggaam van Christus beskryf word, is dit volgens Heyns allereers 'n simboliese beskrywing. Maar juis omdat dit as 'n beeld verstaan moet word, is die liggaam van Christus nie 'n werklikheid naas of buite die kerk nie: maar 'n wesensfunksie. Wanneer hierdie waarheid op kerkleierskap van toepassing gemaak word, besef 'n mens dat daar 'n wesentlike verskil is tussen kerkleiding en die bestuur van 'n maatskappy of organisasie. Daar moet deurentyd met hierdie verskil rekening gehou word.

Die relevansie van die kerk vind neerslag in die ampte van die kerk wat moet sorg dat die wesenstaak van die kerk altyd in fokus bly. (Vergelyk ook Coertzen 1995.) Heyns (1978:374) noem drie belangrike momente van hierdie taak, naamlik 'n geloofs-, gemeenskap- en maatskaplike funksie.

- Geloofsfunksie: Die verkondiging dat Christus die hoop, hoof, belydenis, boodskap en bron van lewe is, gerig op die toekoms van die mensdom.
- Gemeenskapsfunksie (Vertikale funksie gerig op die geloof): Om intern herderlik, versterkend, onderrigend, vermanend en vertroostend 'n boodskap te bring waarin die Woord gehoor, die Heil gevier en die lidmate diensbaar aan God en aan mekaar is.
- Maatskaplike funksie: Om ekstern, sendend en samelewingsvernuwend in die wêreld te bestaan en dienend in die Koninkryk van God op te tree.

Pieterse (1982:25) sluit hierby aan wanneer hy sê dat die kerk basies drie doelstellinge het, naamlik: (a) *om op Christus as sy oorsprong, hoof, belydenis, bron van lewe en hoop gerig te wees; (b) om intern herderlik opbouend, versterkend, onderrigend, vermanend en vertroostend aan 'n gemeenskap van die heiliges as een volk 'n ruimte te bied waar die Woord gehoor, die Heil gevier en die lede diensbaar aan God en aan mekaar kan wees; en (c) om ekstern sendend en samelewingsvernuwend in die wêreld te bestaan en in die Koninkryk van God dienend op te tree.*

Bovermelde momente, wat deur die ampte in die gemeente geïnisieer moet word, hang ten nouste saam met die uitdrukking *in Christus* (Romeine 8:1,2; Galasiërs 2:17). Dit moet gestel word teenoor die uitdrukking *in Adam*. Adam is verteenwoordiger van die hele mensheid (Romeine 5: 12-21; 1 Korintiërs 15:45-49). Die gedagte van 'n korporatiewe persoonlikheid word in die uitdrukking *liggaam van die dood* (Romeine 7:24) aangetref. (Vergelyk Barth 1933.) As gevolg van die sonde, verkeer alle mense in die liggaam van die dood, dit wil sê is hulle in Adam aan die dood onderworpe. Christus bevry die mens egter uit hierdie toestand. Die kerk is die bringer van hierdie heilsboodskap. Soos Adam die hoof (leermodel of voorbeeld van die eerste manlike mens, volgens Kuitert in **Verstaat gij wat gij leest?** bladsy 9) van die 'ou' mensheid was, so is Christus hoof van die *nuwe* mensheid. In Christus ontvang die nuwe mensheid nuwe aansien. Teenoor die liggaam van die dood, staan die liggaam van die lewe. Romeine 5 tot 8 vergestalt hierdie waarheid op 'n aangrypende wyse. (Vergelyk Ridderbos 1959:104-132.)

Deur die eeue is hierdie boodskap op 'n georganiseerde wyse uitgedra. Om effektief te wees, moes die kerkgemeenskap sekere strukture daarstel, al was dit net die

definisie van individuele identiteit en verantwoordelikheid ten opsigte van take. So is leierskap aan die begin in die kerk vasgelê. Hierdie leierskap was altyd momenteel gerig en het na gelang van omstandighede funksioneer en is van tyd tot tyd verander, indien nodig.

- Die kernvraag is of die ampte kanoniek is en daar geen wisselende hermeneutiese interpretasie van hulle wesensfunksie in die gereformeerde teologie kan voorkom nie.
- Hier word veral gedink aan die amp van leraar, ouderling en diaken, soos wat dit in die NG Kerk-tradisie funksioneer het.
- Die probleem is dat al die genoemde ampte tans in die praktyk nie meer effektief funksioneer nie en dat baie gemeentes wat in die nuwe *societas*-fase wil groei, daarvan afwyk.
- Die vraag is of die ampsteologie in die NG Kerk-bediening in die volgende *societas*-fase onveranderd gaan (kan) bly.
- Hierdie hoofstuk kyk na die leierskap-patrone wat in die Nuwe testament uit die ampte ontvou. (Vergelyk ook Swanepoel 1993.)

Die Algemene Sinode (1998:218) het in 'n verslag daarop gewys dat die begrip 'amp' nie in die Bybel voorkom nie, maar uit die burgerlike burokrasie na die kerk oorgedra is. Hierdie interpretasie word algemeen erken en die begrip word in hierdie navorsing nie in die betekenis van 'status' of 'hoofskap' gebruik nie, maar as aanduiding van diens- en taakoms krywinge wat in 'n kerklike bediening nodig is.

3.2 Leierskap in die kerk van die eerste eeu n.C.

Leierskap is in alle beskawings deur die eeue heen hoog aangeslaan. Die Sjinese beskawing het reeds voor 600 v.C. aandag aan leierskap gegee. Confucius het byvoorbeeld van leiers verwag om morele voorbeelde te wees. Die Taoïsme het van hulle leiers verwag om hul volgelinge te bemagtig en gaandeweg take aan hulle oor te dra. Griekse leiers is as helde voorgestel. So was Ajax die beeld van geïnspireerde leierskap, Agamemnon van wet en orde, regverdigheid in regspraak, Nestorius van wysheid en raad, Odysseus van wysheid, Achilles van manmoedigheid en aktivisme, Plato van filosofiese redevoering en Aristoteles goeie karakter. Hulle het almal leierskap versinnebeeld. (Vergelyk die **Bybelse Ensiklopedie** onder redaksie van W.H. Gispen, dele 1 en 2.)

Dit is 'n relevante vraag of die vroeë kerk volgens strukture funksioneer het en of aksies en take wat onderneem is, bloot op charismatiese inspirasie gegrond was. Ashton (2000:12) beweer dat die kerk nie net 'n *voluntary association* was nie, maar eerder 'n *charismatic organization*. Nardoni, (1992:647-649) hou by die standpunt dat die vroeë kerk 'n geestelike *supernatural entity* was wat onafhanklik van menslike organisasie en strukture gefunksioneer het. Hiervolgens sou selfs *episkopos* en die *presbuteros* ontwikkel het, omdat hulle *charismata* (gawes) was wat deur die Heilige Gees gegee is en nie omdat die ampte funksioneer as gevolg van finansiële, organisatoriese of dissiplinêre behoeftes ingestel is nie. Dit beteken

dat die vroeë kerk 'n *pneumaocracy* was. Hierdie navorsers het tot die *religionsgeschichtliche Schule* behoort en toon 'n sensitiwiteit vir die *Umwelt* van die Nuwe Testamentiese Kerk. Hulle het kulturele antesedente, Grieks en Joods, vir die bediening van die vroeë kerk gevind (Vermeulen 2002:24).

Daar is 'n gebrek aan sistematiese uiteensetting van leierskapstrukture of ordereelings in die Pauliniese briewe, net soos in die ander briewe en boeke van die Nuwe Testament. Gevolglik vind verskillende kerkregeringstelsels almal regverdiging en analogie vir hulle wyse van denke en kerkregering in Paulus se briewe. *For four hundred years the theologians of rival churches have armed themselves to battle on the question of the Primitive Church. However great their reverence for scientific truth and historic fact, they have at least hoped that the result of their investigations would be to vindicate apostolic authority for the type of church order to which they were themselves attached. The Episcopalian has sought to find episcopacy, the Presbyterian, Presbyterianism, and the Independent system in Independentism, to be the form of church order in New Testament times* (Burtchaell 1992:2).

Vermeulen (2002:249) meen dat met die ontwikkeling van die groter institusionele karakter van die kerk in die tweede eeu n.C. daar toenemend 'roetinerings' plaasvind en dat daar as gevolg hiervan toenemend nie-charismatiese leierskapstrukture na vore kom. Daar word verwys na roetine-handelinge wat op meganiese wyse uitgevoer word – waarvan die latere Roomse mis 'n uitstekende voorbeeld is. Dit is opvallend dat die pastorale briewe nie soveel klem lê op die soewereine uitdeel van die *charismata* wat in 1 Korintiërs so prominent na vore kom nie.

Dit sou moeilik wees om spesifieke 'Pauliniese riglyne' vir kerkleierskap vanuit die ampte in die vroeë kerk neer te lê. Paulus lê geen definitiewe patroon vir of volledige uiteensetting van kerkleierskap neer nie (Vermeulen 2002: 28). Daar kan egter kennis geneem word van die algemene riglyne wat hy gee om orde ('n vorm van leierskap?) in die vroeë kerk te bevorder. Hierdie lyne het deur die eeue 'n mate van samebinding in die Christelike gemeenskap gedra. Rogers (1981:47-59) formuleer dit as volg: *Yet, even while we grant that there is wide diversity within the New Testament, there is still the ever-present and legitimate quest by interpreters for whatever unity there is to be found within it... There remains the conviction of interpreters that, in spite of the differences among them, the books of the New Testament do, after all, have a family resemblance of some kind.* Hierdie 'ooreenkomste' is eerder riglyne en patrone uit die Pauliniese literatuur. Dit blyk uit Paulus se skrywes dat leiers in die gemeente ook 'bedienaars' in die gemeente behoort te wees (Vermeulen 2002:29). Hiermee saam hang die inhoud van 1 Petrus 4:10,11 waarin die dienende aspek van die leier se rol sterk beklemtoon word. (Sien ook Bolkestein, 1963 oor 1 Petrus). Genoemde eienskappe stem ooreen met die diensknegsgestalte wat Jesus Christus vervul het.

Die volgende algemene riglyne oor leierskapsfunksies kan in die Nuwe Testament gevind word:

- Die wese van leierskap lê in diensbaarheid.

- Volgens Paulus (1:18; 4:12-13) is bepaalde *charismata* noodsaaklik vir leierskap.
- Leierskap is aan 'n pneumatologiese dimensie gekoppel. Leiers tree as bemiddelaars op in die krag van die Heilige Gees. Paulus se pneumatologie onderskei die vroeë kerk van die misterie- en genesingsgodsdienste in die sin van die *redelikheid* van sy evangelie.
- In Efesiërs 4 lê Paulus klem op die funksionering van die gemeente volgens individuele gawes. Die volle funksionering van die gawes is belangrik en nie die disseksie daarvan volgens evangeliese, Pinkster of streng gereformeerde interpretasies nie. (Vergelyk Hendrikse, 1967 oor Efesiërs.)
- Dit is duidelik dat leierskapsfunksies nie 'n enkele dimensie is nie, maar wyd verspreid oor die gemeentelike funksionering voorkom.
- Alhoewel leierskap in gemeentes aan individue gekoppel is, het leiers die medewerking van die groep nodig om effektief leiding te kan gee.
- Binne die Nuwe Testament vind leierskap plaas vanuit 'n sosiaal-kulturele vlak wat in outoritêre optrede verwickel is. Die mag van Rome, die swaard, is die norm vir die tyd. Dit, tesame met 'n streng Joodse patriargale stelsel, maak die beginsels vir leierskap soos uitgeleef in die vroeë kerk, uniek.
- Outoriteit en outoriteitstrukture vorm 'n belangrike dimensie van leierskap. Outoriteit is, onder andere, 'n sosiaal-gekoppelde verskynsel en word deur die konvensies van 'n betrokke kultuur gereguleer. Dit is interessant om daarop te let dat Paulus se leierskapskenmerke saamhang met die algemene funksies van die *pater familias* in die *oikos*.
- Paulus het duidelike riglyne neergelê vir die amp van ouderling en diaken. Leierskap was vir hom gekoppel aan die totale milieu waarbinne die voornemende kerkleier gefunksioneer het. Dit het sy karakter, huishouding en gemeenskapsverhoudinge (eerbare aanvaarding) ingesluit. Kerkleierskap het dus nie los gestaan van 'n sosiale verbintenis in die gemeenskap nie. Gemeenteleiers het oor die algemeen as tipe vaderfigure in die vroeë kerk gefunksioneer. White (1987:209-228) beskou hierdie tipe leiers se gesag as 'n sosiale outoriteit wat veral op diens ingestel was. (Vergelyk ook Green 1996.)

In Efesiërs 4:12-13 word die funksie van gemeenteleiers duidelik uiteengesit: hulle begelei en rus lidmate toe wat die verantwoordelikheid ontvang het om die gemeente op te bou. Dit is egter nie net die leiers se taak om die gemeente op te bou nie:

- Die taak duur voort totdat die gemeente die volheid van geloof bereik het;
- totdat die volle kennis van die Seun van God bereik is; en
- daar in volwassenheid gegroei is, volgens die maat van die volheid van Christus.

Hierdie leierskap is onlosmaaklik verbonde aan die *charismata* wat die Gees aan die gemeente uitdeel. Hierdie *charismata* kan soos volg verdeel word (Vermeulen 2002:288):

- Die openbaringsgawes van kennis, wysheid en onderskeidingsvermoë
- Die krag gawes van God (genesing, bevryding, gebedsverhoring)
- Die spraakgawes (lering, prediking en kommunikasie binne die gemeente)
- Strategiese leierskapgawes (visionering, beplanning, motivering, evangelie verspreiding, ens.)
- Versorging en pastorale gawes (*koinonia* funksie van die gemeente).

Wanneer daar na die woord $\kappa\upsilon\beta\epsilon\rho\nu\eta\sigma\epsilon\iota\varsigma$ in die Nuwe Testament gekyk word, dui dit op 'n spesifieke funksie naamlik *leiding* en *koersaanduiding* (Bourke 1968:501). Campbell & Reiersen (1981:17) vertaal die begrip effens anders en wel as *the gift of administration*. Die betekenis van die woord dui in die algemeen op persone wat die vermoë ontvang het om die gemeente te *stuur* deur leiding te gee en rigting aan te dui. Apostels sou aan hierdie vereiste moes voldoen. Mitchell (1992:163) meen dat hierdie begrip in die antieke kultuur ook vir leierskap gegeld het.

3.3. Gawebedieninge (*charismata*)

'n Vraag wat aan die orde kom, is of leierskap in die vroeë kerk enigsins deur die 'beoefening van gawes' beïnvloed is. Die gereformeerde tradisie maak net vir 'n leierskapstyl voorsiening binne die formele struktuur van die amp van leraar, ouderling en diaken.

Die Nuwe Testamentiese charismatologie word deur die kragtige teenwoordigheid van God gekenmerk. Hierdie manifestasie realiseer in 'n verskeidenheid epifenomene soos nagmaal, prediking, profesie, lof- en aanbiddingsmusiek, spreek in tale, wonderwerke, gebed, bevestiging van bedienaars, ekskommunikasie, ensovoorts. Later het dit van die charismatiese, naamlik die ervaringsbelewenis verskuif na 'n dogma of lering daaroor. Daar word toenemend gedebatteer oor die gawes in die teologie, met die vraag of dit 'n ewige funksie gehad het en of dit slegs tydgebonde in die plantingsfase van die kerk was. (Vergelyk ook Hahn 1979).

Vermeulen (2002:284) wys daarop dat breedweg vyf kategorieë van gawes in die vroeë kerk erken is, naamlik:

- leierskapgawes
- openbaringsgawes
- spraakgawes
- wondergawes
- en pastorale versorgingsgawes.

Hierdie gawes moes volgens 1 Korintiërs 12 in 'n atmosfeer van liefde en geloof funksioneer. (Vergelyk Pop 1965, oor die inhoud van 1 Korintiërs 12.) Daar moet versigtig omgegaan word met die onderskeiding tussen 'gewone' en 'buitengewone' gawes. Leierskapvermoëns omvat waarskynlik 'n groot groepering uit dit wat as

‘gawes’ in die Nuwe Testament aangedui word: daar was ‘buitengewone’, maar ook ‘gewone’ gawes. Binne Gereformeerde kringe bestaan daar egter onduidelikheid of een persoon oor al die gawes kan beskik.

Vandag wil dit soms voorkom asof van die wondergawes waarna verwys word, beperk word tot sekere aksies, byvoorbeeld die verlenging van bene vir die genesing van rugpyn of arms om nekpyn te verlig, en veral die genesing van psigosomatiese siektes. Wanneer genesing uitbly, word dit aan ongeloof toegeskryf of aan ’n *gebreklike funksionering op pneumatiese vlak*. Die vraag oor wonderwerk-gawes is nog nie ten volle beantwoord nie, ten spyte van aansprake hieroor op verskillende vlakke. Baie van die charismatiese groeperinge baseer hulle leierskapvermoëns juis op die buitengewone gawes. So, byvoorbeeld, het die Nigeriese gemeente in Lagos om die persoon van die ‘profeet’ Joshua ontstaan. Sy charismata en charismatiese leierskap is (was?) gefundeer in sy skynbare buitengewone genesingsvermoë.

Die vraag is of *charismata* en ‘amp’ nie eerder dialekties in plaas van antities teenoor mekaar gestel moet word nie? Dit skyn dat beide dimensies in die vroeë kerk spanningloos naas mekaar gefunksioneer het. Nardoni (1992:652-54) is egter van mening dat *charisma* nie sonder ’n struktuur daaromheen kon funksioneer nie en daarom nie in verskillende *loci* geplaas behoort te word nie. Hy wys ook daarop dat daar nie afleidings gemaak kan word dat die Nuwe-Testamentiese kerk alleen deur die Heilige Gees regeer is nie. Paulus vermaan die Korintiërs juis dat hulle in hulle eredienste deur sinvolle deelname beheers behoort op te tree. (Vergelyk 1 Korintiërs 12 tot 14.) Die buitengewone moes beheers en ordelik geskied en nie aan ’n willekeurigheid oorgee word nie.

Kerklik beskou, behoort leierskap binne die kerk deur *charisma* gedryf te word, anders verval dit in blote bestuurswese. Alle leiers ontvang *charisma* waarmee hulle ander kan bedien. Hierdie *charismata* is iets anders as ‘bestuur’. Paulus het waarskynlik nie aan gemeentebestuur gedink toe hy van leierskap en toesig deur die ‘opsieners’ geskryf het nie. Fung (1984:4) bestempel hierdie *charismata* as volg: *In the more technical sense, the word denotes a special endowment or equipment bestowed on the believer by the Holy Spirit for Christian service*. In die Nuwe Testament is God die bron van alle *charismata* deur die werking en outoriteit van die Heilige Gees.

Dit is dalk een van die probleme van die kerk om in die gemeente genoegsaam tussen bestuur en leierskap te onderskei. Binne eie gereformeerde tradisie kan goeie bestuur baie maklik as leierskap vertolk word, terwyl dit geensins die geval is nie. Is dit nie juis kenmerk van die NG Kerk, omdat leierskap vanuit die ampte nog nie ’n saak is wat in alle gemeentes ewe duidelik omskryf is nie? Hierdie waarneming is duidelik uit die feit dat die ampte meer as dienend gesien word. Min gemeentes het ’n ‘leier’ aan wie die visionêre taak van die gemeente toevertrou is. Kelleher (1982: 227-233) is van mening dat die *charismata* effektiwiteit aan die visioenêre taak van gemeenteleiding gee.

Wanneer daar na 1 Korintiërs 12:28 gekyk word, is dit opvallend dat die teks nie net na *amp* verwys nie, maar ook na *bediening* wat in die gemeente gefunksioneer het. Naas die apostels, profete en leraars, en diegene wat wonders gedoen het, was

daar ook individue wat oor die gawe van genesing beskik het. Daar was egter ook helpers, leiers en persone wat in tale gepraat asook die wat talespraak kon uitleë.

Leierskap was nie in die vroeë kerk 'n probleem nie, aangesien 'n gemeente nie sonder iemand wat die leiding geneem het, gestig kon word nie. Banks (1980:144) wys daarop dat die gemeente in Korinte nie geïnstitusioneel was of oor besondere leierskapstrukture beskik het nie. Moontlik was die gemeentes aan wie die pastorale briewe gerig was, meer georden.

Banks (1980:103) verdeel die gawes in kategorieë:

- Profesie, onderskeidingsvermoë, lering en die uitleg van tale
- Pastorale gawes
- Wondergawes
- Charismatiese eie opbou waarin die eie geestelike heil stigting ontvang, byvoorbeeld deur die gawe van tongespraak.

Die navorser stem grootliks saam met Vermeulen (2002:203) wat die verskillende gawes in 'n ander volgorde plaas:

- Openbaringsgawes
- Krag gawes
- Spreekgawes
- Strategiese leierskapsgawes
- Pastorale of versorgingsgawes.

Die vraag bestaan is of daar tussen sekulêre leierskapsteorieë en dimensies van geestelike leierskap soos dit in die Bybel aangetref word, onderskei kan word? In die kerk word dit geredelik algemeen aanvaar dat geestelike leierskap 'n roeping is. *Slegs wanneer ons leierskap in die lig van God se roeping vir ons lewe verstaan, sal ons toegegerus wees om effektief te lei* (Blackaby 2001:10). Dit is geen onseker saak dat die kerk van ons tyd sulke leierskap nodig het nie. *When one considers the totality and variety of the pastoral care, the teaching, the evangelism and the administration needed within a fellowship, it is improbable that any one person – no matter how creative a thinker or dynamic a leader – can cope with the total spectrum. The leadership base must be extended to include others who are appropriately gifted and show leadership potential* (Gibbs 1981:243).

Wanneer daar oor kerkleierskap gepraat word, moet besef word dat die taak waarvoor die leier daar is belangriker is as die leier self. *Leaders need objectivity, a certain detachment, the task remains bigger than they are and also separate from them* (Wilkes 1998:42). Van belang is die feit dat leierskap in die kerk gerig is op een saak alleen, naamlik om so te lei dat die boodskap van verlossing aan die wêreld gebring word. Dit is in wese 'n missionêre opdrag. Die kern taak van die kerk is om mense te lei om God in Jesus Christus te volg en Hom te dien deur die werking van die Heilige Gees. *You,ve never looked eyes with anyone who doesn't matter to the Father* (Mittelberg 2000:37).

Vanuit 1 Korintiërs 3:4-21 (Vergelyk Pop 1965), is dit duidelik dat Paulus op die medewerkerskap van kerkleiers wys, al het hulle funksies soms verskil. Paulus omskryf leierskap met die volgende begrippe:

- In 1 Korintiërs 3: 5 en 2 Korintiërs 3: 6, 7 gebruik hy die woord **διάκονοι** (diensknegte, bediening). Die werk wat die Korintiërs verrig, is ondergeskik aan die heerskappy van Christus oor hulle lewens. Hulle is dus **συνεργώ** (medewerkers) van God (Fung 1982:131).
- In 1 Korintiërs 4:1, 2 word die woord **ὑπηρέτας** gebruik. Die woord hou direkte verband met roeiers op 'n boot wat baie hard vir die eienaar moet werk. Dit dui op die tipe diensknegskap van 'n slaaf.
- In 2 Korintiërs 5:18 (Vergelyk Pop, 1962), beskryf Paulus sy **διακονίαν** as die *bediening van die versoening*. Plato en Tukidides gebruik die woord ook vir dienslewering (diensbaarheid), terwyl Demetrius die woord gebruik in die sin van die voorsiening in die daaglikse behoeftes van mense (Liddel & Scott, 1989:189). Collins (1990:107) wys daarop dat die begrip ook dui op 'koerier', 'middelaar', of 'tussenganger'.
- Paulus gebruik die selfstandige naamwoord **διάκονος** ook wanneer hy na die dienslewering deur die owerheid verwys.
- Fung (1982:130) beskryf die essensie van die woord as 'n *service rendered in humility and love*.
- Volgens Paulus is leiers **οἰκονόμους** (1 Korintiërs 4:2) en slawe (**δούλος**) wat as bestuurders (administrators) van huishoudings aangestel is.
- Leiers is ook 'boere wat plant en natgooi', **συνεργοί**, in die diens van God.
- Paulus sien homself as 'n 'bouer' in die Koninkryk van God.
- Leierskap is vir Paulus gesetel in dienslewering aan God en aan die medemens, die naaste. Hy gee as voorbeeld hiervan die dienskneg-leierskap van Jesus Christus. (Vergelyk Markus 10:41-45; Matteus 20:20-28. Sien ook Tasker 1961 oor Matteus en Lukas 22:24-30.)
- Green (1996:44) skryf dat grootheid in die Koninkryk deur *diens* verkry word waarin die ander hoër as die self gestel word. Binne so 'n dienskneg ingesteldheid is daar geen plek vir outoritêre en outokratiese leierskap nie.
- Macchia (1999:116) meen dat alleen wanneer die kerk sy vermoë tot diensknegskap ontwikkel en beoefen, daar nuwe ruimtes vir die ontwikkeling van leiers oopgaan. Leierskap in die kerk kry hierdeur 'n nuwe dimensie.

- Leierskap, soos gesien uit die ampte in die Bybel, beklemtoon dat die persoon in die amp beskaaf en fatsoenlik (**κοσμιον**) moet wees, asook iemand met 'n sin vir gasvryheid (**φιλόξενον**).

Wanneer daar indringend na 1 Korintiërs gekyk word, blyk dit dat 'n paar sake is wat oor Paulus se leierskapsrol ten opsigte van die orde in die erediens uitgelig kan word:

- Paulus se outoriteit en invloed op die apostels is deur sekere persone in die gemeente ondermyn en bevraagteken.
- Gebeure tydens die erediens het nie na wense verloop nie, daarom gee Paulus baie aandag aan die *charismata* en die behoorlike beoefening daarvan. (Vergelyk Du Rand 1988:75-94.)
- Die gemeente is beïnvloed deur sowel die waardes van die antiek-Meditereense samelewing as die Grieks-Romeinse filosofieë en afgodsdienste.
- Die gemeente moes so gelei word dat die sterkeres na die swakkes omsien en nie onnodig veroordelend optree nie. Die swakkere moes deurgaans in die normale gang van die lewe in ag geneem word. Die met meerdere kennis en geloof moes nie tot die struikeling van die swakkes bydra nie.
- Eiebelang moes opsy gestel word.

Dit blyk uit hierdie gedeeltes dat 'amp' en *charismata* in die gemeente funksioneer om:

- Lidmate in die gemeente in die uitvoering van hulle take te ondersteun.
- Persone te lei om in die gemeente tot hulle reg te kom (bemagtiging as lidmate).
- Die doel van die gemeente deurentyd voor oë te hou.
- Die gemeenskap van die gelowiges te bevorder, die identiteit en visie van die gemeente te dra, en voortdurend seker te maak dat lidmate as 'gemeente van die Here' nog op koers was.

3.4 Die gawe ampte: apostel, profeet, evangelis, herder en leraar

Onderstaande tabel bied 'n kort beskrywing van die ampte in die vroeë kerk en die take wat ampsdraers moes verrig. (Vergelyk Vermeulen 2002:161):

Apostels	Profete	Evangeliste	Herders	Leraars
Rondreisend	Rondreisend en plaaslik	Rondreisend	Plaaslik	Rondreisend en plaaslik
Prediking van tradisie en kerugma	Ontvang openbarings	Prediking van tradisie/kerugma van Christus	Toepassing van tradisie	Verduideliking van tradisie
Kerkplant en opbou deur wonderwerke	Kerkopbou Sienerfunksie	Kerkplant en wonderwerke wat kerkgroei stimuleer	Kerktoesig en bestuur. Vaderfiguur en bemagtiger	Kerktoerusting en mobilisasie van gelowiges. Bemagtiging
Boodskap van geloofsoorgawe en bekering gedemonstreer deur die krag van geloof en wonders	Bevestig en bou geloof	Boodskap van geloofsoorgawe en bekering demonstreer die krag van geloof deur wonders	Bewaar geloof en hou dit gesond	Opbou van kennis en geloof van lidmate

Eerste eeu

Apostels
Profete
Evangeliste
Herders
Opsieners
Ouderlinge
Diakens

Tweede eeu

Opsieners
Ouderlinge
Diakens
Apostels
Leraars
Evangeliste

Middeleeue tot vandag

Pous
Kardinale
Biskoppe
Priesters, leraars, profete, monnike
Herders
Ouderlinge, diakens
Selfverklaarde profete

Dit is belangrik om daarop te let dat al die ampte in die vroeë kerk in wese gelyk was, maar funksioneel ongelyk. Dit kan afgelei word uit die skrywe van Paulus in 1 Korintiërs 12:28. Leierskap in hierdie kategorieë is egter deur die Heilige Gees geïnspireer en het nie onafhanklik gefunksioneer nie. Orde en gesag is hierdeur gehandhaaf. Die hiërargie het nie in die outoriteit gelê nie, maar in die uitoefening van die ampte. Die outoriteit van die apostel het, byvoorbeeld, op 'n ander vlak gelê as dié van die leraar, alhoewel hulle beide in die kerk werksaam was. (Vergelyk Kloppers 1988:79-123 en Venter 1988: 95-107.)

Daar is verskil van mening in teologiese kringe dat die ampte van *ἐπίσκοπος*, *πρεβύτερος*, en *διάκονος* daartoe aanleiding kon gee dat die Roomse kerkregeringstelsel, met 'n hiërargiese Middeleeuse priesterdom, hieruit kon ontwikkel het. As Paulus na hierdie drie ampte verwys, is dit nie as dieselfde en enigste vorm van leierskap of kerkregering nie. Daar word geen priesterlike bediening in die Nuwe Testament gevind nie, behalwe in verwysing na die Ou Testament (Nardoni 1977:5-36). Sowel die Didagé as die kerkvaders, Ignatius, Polikarpus en Hermas, verwys glad nie na 'n hiërargiese stelsel van die priesterskap wat uiteindelik in die pousdom kon ontaard het nie. *The concept of an unbroken succession in office beginning with the installation of successors by the apostles themselves is hard to defend on historic grounds, especially since interest in such a*

line of successors reaching back to the apostles cannot be documented much before the end of the second century (Conniry 1994:250).

In die Nuwe Testament is magismisbruik afgekeur. In 3 Johannes vers 9 word daar na Diotrefes verwys, wat by reisende Christene betrokke was. Hy het homself as die leier van die gemeente beskou en, volgens die trant van die skrywe, het hy hom skynbaar aan magismisbruik skuldig gemaak. Die vraag is of hierdie insident miskien aanleiding daartoe gegee het dat Ignatius later graag na homself as ‘opsiener biskop’, wat aan die hoof van die gemeente in Antiochië staan, verwys het? Hy noem Onesimus in Efese, Polybius in Tralles, en Polikarpus in Smirna ook ‘biskoppe’ (Nauta 1963:36).

Leierskap het skynbaar saamgehang met die ampte in die kerk (Fung 1987:175). Die beeld van die Liggaam wat Paulus gebruik wanneer hy oor taakstrukture in die vroeë kerk skryf, oorheers egter nog op hierdie stadium. Indien daar wel ’n verband met die ampte getrek kan word, is dit hoogstens in die onderskeid van funksies, soos dit in die ou-verbond na vore kom (Nauta 1963:48). Die amp is immers deur die apostels ingestel. Die Vader stuur sy Seun, Jesus Christus. Christus stuur die apostels, en die apostels die ouderlinge en diakens. Christus is die Hoëpriester, die opsieners die priesters, en die diakens die Leviete. In sy skrywe uit die gemeente van Rome aan die gemeente in Korintiërs wys Clemens as ouderling daarop dat die kerk ’n ‘kudde’ is, en dat harmonie en vrede daarin bestaan dat almal duidelik weet wat hulle plek en taak in die kudde is. Hierdie brief (Clemens Romanus) het merkwaardig behoue gebly.

In hierdie tyd van die ontwikkeling van die vroeë gemeentes is dit logies dat leiers en bestuurders aangewys moes word. Sommige gelowiges het skynbaar oor natuurlike leierskapsgawes beskik. Ongelukkig het daar mettertyd geskille ontstaan oor watter gelowiges leiersposisies beklee, en watter mense net gewone lidmate was. Later sou hierdie onderskeid deel word van die lering en struktuur van die magtige gemeente in Rome, wanneer hulle die voorbeeld van die gemeentes in Sirië en Klein Asië oor die aanwysing van diegene wat die amp moes beklee, navolg. Praamsma (1949:491) vra in **Het Dogma der Kerk** waar die kerk op ’n Maandag vir ’n Rooms-Katolieke lidmaat is? Hy sê dat die Rooms-Katolieke Kerk waarskynlik sal antwoord: *Daar waar de priester is*. In hierdie antwoord lê die kerkbeskouing wat vanuit Rome ontwikkel het, vasgevang. Rome onderskei nie tussen instituut en organisme nie. Die instituut is die Liggaam van Christus, wat aan Christus self gelyk gestel word. In retrospeksie verklaar dit waarom die ampte in die gemeente van Rome met soveel mag beklee is.

Dit is duidelik uit Nuwe-Testamentiese gegewens dat daar nie ’n tipe ‘kerkorde’ bestaan het waarvolgens die eerste gemeentes gelei is nie. Daar was wel opsieners (ouderlinge) en diakens, en werkers soos in die gemeente van Jerusalem. Die ampte het ook in die gemeentes wat Paulus gestig het, gefunksioneer, maar uit die briewe van Johannes weet ons dat die gemeentelike situasie baie vloeibaar was, veral nadat die vervolging onder die Christene hewiger begin word het.

Dit moet egter in berekening gebring word dat die kerklike mag en hiërargie na die verwoesting van Jerusalem in 47 n.C. van Jerusalem na Rome skuif. Die energie

van die vroeë kerk kom vanuit die *sendinggemeentes* en nie die *moedergemeente*, Jerusalem, nie. Trouens, daar word min melding gemaak van Jerusalem in die skrywes aan die jong en uitbreidende kerk. Daarenteen word Rome, die sentrum van die beskawing, die plek waar die kerk sterk groei, hoofsaaklik omdat daar sterk teen die gnostisisme en die misbruik van glossolalie gewaak is. Later in die tweede eeu word 'n lys van biskoppe opgestel wat in Rome gedien het, en wil dié gemeente leerdwalinge vanuit hulle tradisie (van die biskoppe af terug tot by die apostels, Petrus en Paulus,) bestraf deur te sê dat die gemeente op vaste fundamente gevestig is. Van hier kom die gesag van die latere bygerekende *tradisie* naas die leer, in die Rooms Katolieke Kerk (Nauta 1963:36-48).

3.5 Leierskap vanuit die sinagoge

Sinagoges was kulturele sentra in Joodse samelewings wat sterk Ou Testamentiese verbintenis gehad het. (Vergelyk Birch 1999 oor die rol van die Sinagoge.) *Waar daar tien of meer Joodse mans in 'n gebied was kon 'n sinagoge gestig word* (Van der Watt 2003:770). Die woord 'sinagoge' beteken 'plek van byeenkoms' waar daar onderrig uit die *Tora* gegee is. Dit was 'n plek waar regspraak gelewer is, en oortreders is daar gestraf. (Vergelyk Markus 13:9 en Matteus 10:17.) Feitlik alles wat met die volk van Israel te doen gehad het, het by die sinagoge plaasgevind. Vermeulen (2002:86-87) gee onderstaande uiteensetting van ampte en leierskapsfunksies in die sinagoge. (Daar is 'n sterk moontlikheid dat Griekse politieke leierskapstrukture 'n invloed op die funksionering van die sinagoge gehad het.)

- Die *Gerousia* was ouer manspersone met sosiale status wat as raadgewers vir die sinagoge opgetree het. In die Hasmoniese tydperk is die groep deur priesters oorheers. Later het die Fariseërs die meerderheid in die *Gerousia* gevorm.
- Binne die *Gerousia* was daar die *Argons* wat 'n subkomitee of werkgroep was wat **gespesialiseerde take verrig het**. (Filo, **de Posteritate Caini 98; De specialibus legibus 1** : 121, 226, 307; Josefus, **Antiquites 4:186; 7: 28.**)
- Die *Gerousiarges* of *pater sinagoges* is allerweë beskou as die presiderende of leidende ouderling. (CII 9, 95, 106, 119, 147; **Corpus Inscriptionum Latinarum 10:1893.**)
- Die *Argisinagogos* was waarskynlik die algemene bestuurder in die Raad. Dit was 'n ereposisie wat lewenslank beklee is (CII 504, 584, 587, 1404).
- Die *Neokoroi* was assistente wat soos die Leviete allerlei take in die sinagoge hanteer het (Josefus, B J 1:153, 2:321).
- Die priesters, *Hiereis*, was betrokke by die offers en het die *Tora* uitgelê. Hulle het hoofsaaklik gedurende die eerste eeu in Jerusalem funksioneer.
- Die Skrifgeleerdes, *Grammateus*, was verantwoordelik vir die bewaring, kopiëring en vertaling van manuskripte. Hulle het ook die administrasie van

die sinagoge behartig. Hulle is deur senior wysgeërs aangestel (CII 7, 18, 24, 36, 53).

- Dan was daar ook onderwysers, *Didaskoloi*, wat onderwys gegee het (CII 1266, 1268, 1269).

Die voorleser was, volgens Filo, 'n ouderling of priester. Dit het later tot 'n spesifieke amp ontwikkel (CII 798, 896).

Uit bogenoemde blyk dit dat hiërargie nie vir die Jode in hulle aanbidding- en sosiale reëlingstrukture problematies was nie. Eg Joodse leierskap is vanuit die sinagoge beoefen en het oor 'n wye spektrum aangeleenthede gestrek.

3.6 Die kerk van die eerste eeu en apokaliptiek

Albert Schweitzer (1912:175) het 'n studie gemaak van die onderlinge invloed tussen leierskap in die vroeë kerk en die Joodse apokaliptiek. Hy verwerp die siening dat Paulus teen 'n Hellenistiese raamwerk van invloed op sy briewe verstaan moet word en sê dat hy geïnterpreteer moet word teen 'n Joodse, mistieke en apokaliptiese reliëf (Vermeulen 2002:24; vergelyk ook Neuser 1988). Hierdie interpretasie verskil van die 'genealogiese' benadering wat deur die *Religionsgeschichtliche Schule* en later ook die *Comparative Religion* beweging gehandhaaf is. Laasgenoemde het ontstaan in dieselfde tyd as die *Religionsgeschichtliche Schule*, maar verskil van laasgenoemde deurdat hulle meer maak van Darwin se evolusieteorie. Beide navolgers van die *Religionsgeschichtliche Schule* en die *Comparative Religion* het aangevoer dat die kerk van die begin af 'n goed gedefinieerde outoriteitstelsel gehad het en nie so vry charismaties was soos vroeër vermoed is nie (Burtchaell 1992:100-136). Nardoni (1992:650) wys daarop dat die meer gestruktureerde en organisatoriese kerk in Jerusalem funksioneer, terwyl daar 'n groter charismatiese beweging in die gemeentes is wat Paulus stig. Dit verklaar dalk waarom Paulus in sy briewe nie baie na die *episkopos* en die *presbuteros* verwys nie.

Onder navorsers is daar nie konsensus oor die aard van die bedieningstrukture in die vroeë kerk nie. Dit word egter aanvaar dat daar in die Pauliniese tyd wel ontwikkeling op hierdie gebied plaasgevind (Vermeulen 2002:33; vergelyk ook Greeven 1977, in hierdie verband). Schnackenburg (1971:232) onderskei drie tydperke en bedieningsmodelle in die leierskapstrukture van die vroeë kerk:

- Die oerkerkgemeenskap in Jerusalem, wat deur die twaalf apostels en die sewe diakens gelei is;
- Die heidense Christengemeenskap van Antiochië wat deur die profete en leraars gelei is; en
- Die tydperk van die evangeliste (Handelinge) waartydens die ouderling en diaken prominensie in die kerk verkry (Vermeulen 2002: 33).

Chan (1984:103-115) wys daarop dat die tydperk van die vroeë gemeente in Rome en die anti-Semitisme wat in die betrokke stad geheers het, nie buite rekening gelaat moet word in die opkoms van die amp en die kerkleierskap wat veronderstel was

om daarmee saam te gaan nie. Hy verdeel die kerklike bediening in die vroeë kerk ook in drie:

- 40-90 n.C. Die tydperk van die sewe diakens en die ouderlinge
- 90-110 n.C. Opsieners, ouderlinge en diakens speel 'n prominente rol.
- 2de tot 4de eeu: Die kerk is goed gestruktureer met opsieners en diakens in die leiersposisies.

Roloff (1984: 201-218) ondersteun die kronologiese perspektief en beskryf die fases as volg:

- Die dissipelskapfase van die Jesus-beweging
- Die post-Pase tydperk wat gekenmerk is deur die optrede van die apostels, profete, leraars, en peripatetiese charismatici.
- Die 2de en 3de eeu waartydens evangeliste, herders, leraars, opsieners, ouderlinge en diakens opgetree het.

Brown (1981:1-14) lê minder klem op die kronologiese orde van kerkleiding en beklemtoon die verskillende gestaltes wat die vroeë kerk inneem, nl.:

- Drie vorme van die Pauliniese kerk soos dit in Handeling, Efesiërs-Kolossense en die Pastorale briewe voorkom
- Twee vorme van die Johannes-kerke
- Die Petrus kerk-gemeenskap
- 'n Gemeenskap verbonde aan Matteus
- Die gemeenskap verbonde aan Jakobus.

Die ontwikkeling van die kerkregering in die Pauliniese tyd kan as volg beskryf word:

- Die charismatiese fase waartydens al die gawes/bedieninge gefunksioneer het
- Die fase van die ouderling-opsiener
- Die fase van lerende en regerende ouderlinge en diakens (soos tans nog die gebruik in Gereformeerde Kerke is).

Vermeulen (2002:35) is van mening dat die kronologiese uiteensetting van die leierskapfasies slegs die metodiek van kerkleierskap aandui. Die *Umwelt* van die vroeë kerk moet ook verreken word. Hy wys daarop dat Paulus op 'n direkte en indirekte manier deurentyd met die gemeentes kontak gehad het.

Die kerk het dus van vroeg af 'n sterk eksterne leierskapstruktuur gehad. Paulus se skrywes oor die ampte het ten doel gehad om goeie en gesonde leierskap in die kerk te verseker. Dit is duidelik dat daar vroeg reeds dwalinge in die kerk ingesluit het. Die riglyne wat Paulus aan Timoteus gee, kom uit 'n tyd waarin waardesisteme besig was om te verbrokkel en leierskap oop was vir negatiewe invloede (Vergelyk ook Jeremias 1975). Vermeulen (2002:240) meen dat Paulus in sy briewe terugryp na die *haustafeln* en *oikos*, twee bekende sosiaal-kulturele antedede, om onderrig

oor leierskap in die gemeentes op 'n stewige grondslag te plaas. Paulus se onderrig oor leierskap toon egter ook ooreenkomste met Stoïsynse deugdelyste.

Samevattend sou gesê kon word dat Paulus die volgende eienskappe aan kerklike leierskap verbind:

- *'n Leier is 'n vaderfiguur wat geroep is tot diens onder die hoofskap van Christus, wat aan sekere karaktervereistes voldoen en wat deur die Heilige Gees toegerus is met gawes waarmee hy/sy die liggaam opbou en bekwaam vir diens, en laat groei tot volwassenheid, na die beeld van Christus in alle opsigte tot op die dag van die wederkoms* (Vermeulen 2002: 291).

Dié definisie poog om die multidimensionele wesensaard van Paulus se leierskap tot sy reg te bring.

Dit is waarskynlik dat die waardes en norme van die breë sosiale en godsdienstige wêreld wat in die eerste eeu gegeld het, ook vir Paulus beïnvloed het in die vestiging van sy bediening en denke oor leierskap in die gemeentes wat hy in die vroeë kerk gestig het (Vermeulen 2002:31). Tomson (1990:35) stel dit as volg: *The relevance of the debate on Judaism and Hellenism for the history of Christianity is as evident as theological alertness in this field remains necessary. In other words it remains essential to question the extent to which interest in the debate is informed and motivated by implicit theological convictions, connected especially with traditional Paulinism.* Naas sosiale faktore van die eerste eeu, die breër *Umwelt* en die Grieks-Romeinse strukture, was daar ook godsdienstige en teologiese tradisies soos die Judaïsme, heidense godsdienste, filosofiese skole, die *Collegiae*, asook pneumatologiese invloed op die vroeë kerk en leierskapsdenke. (Vermeulen 2002:32; vergelyk ook Marshall 1991.)

Hierbenewens het Paulus se eie agtergrond 'n belangrike rol gespeel in die leiding wat hy in die vroeë kerk gegee het. Lemmer (1996:161-179) wys daarop dat Paulus waarskynlik deur die Rabbynse retoriek (die *midrash*) beïnvloed is. (Vergelyk ook Dunn 1998 in hierdie verband.) Segal (1990: 386-403) hedendaagse Joodse geleerde, is van mening dat Paulus radikaal afwyk van die eerste-eeuse Judaïsme omdat hy die Wet nie meer as normatief vir Christene aanvaar nie. Gager (2000) stem egter nie hiermee saam nie, en beklemtoon die kontinuïteit tussen Paulus en die Judaïsme. Omdat Paulus sowel Joodse as Romeinse burgerskap gehad het, kan ons aanvaar dat hierdie kulture wel 'n rol in sy beskouinge gespeel het en hoe hy die gemeentes wat hy gestig het, wou organiseer. Hy was bekend met sowel die Grieks-Romeinse retoriek as die Griekse filosofie.

Paulus noem op 'n deurlopende basis plaaslike leiers by die naam in sy briewe en wys die gemeentes daarop dat hierdie leiers erken en vergoed behoort te word vir hulle bedieninge. (Vergelyk 1 Korintiërs en die Pastorale briewe.) Dit dui moontlik op 'n proses van institusionalisering in die kerk onder Paulus se bediening. Uit Handeling 14:23 word dit duidelik dat Paulus sekere vereistes by die stigting van 'n nuwe gemeente gestel het. Die **πρεβύτεροι** moes die leiding neem en deur hulle opsig en bediening die gemeente verder opbou.

Struktuur en *Charisma* is nie noodwendig teenoorgesteldes nie. 'n Teoloog soos Harnack het onderskei tussen die institusionele en die charismatiese bedieningsvorme wat beteken dat eersgenoemde in die Joods-Christen gemeenskappe aangetref is, terwyl laasgenoemde die Pauliniese gemeentestigting gekenmerk het. Lemaine (1973:138) wys daarop dat dié standpunt nie algemeen aanvaar word nie. Vermeulen (2002:175) sê dat bovermelde 'n valse antitese is, want veral uit die Pastorale briewe blyk dit dat Paulus die standpunt handhaaf dat die *charismata* wel in amptelike leierskapposies kon manifesteer. Paulus self was 'n charismatiese leier, soos Jesus (Sanders 2000:11). In 'n poging om Paulus in 'n godsdienstig-historiese raamwerk te plaas, wys Ashton (2000:32) op die *shamaan*-verskynsel wat in godsdienste voorkom. ('n Persoon wat die krag van geeste tot eie voordeel aanwend deur bo-natuurlike dade.)

3.7 Die amp van ouderling in die eerste eeu n.C.

Die funksionering van die ouderlinge, veral die lerende ouderling in die vroeë kerk, is nie baie duidelik uit Bybelse inligting oor die betrokke amp nie. Uit Handeling 20:28 blyk dit dat die lerende ouderling ook 'n 'opsieners'-taak vervul het, wat leiding en 'herderskap' ingesluit het. In 1 Petrus 5:2 rig die skrywer 'n versoek dat die opsieners/ouderling/lerende ouderling die gemeente as herders moet lei. Herderskap verwys hier na *kerkleiding/leierskap*. Die algemene 'opsig' in die gemeente het verskillende funksies ingesluit, soos byvoorbeeld om die gemeente teen dwaallering te beskerm (Handeling 20:28-30) en om onderrig te gee (1 Timoteus 5:17). (Vergelyk ook Malpers 2003:27; Burger 2004a: 182-183; Miller 1985: 315-327.)

Dit blyk dat veral die opsieners (*ἐπίσκοπος*) en ouderlinge (*πρεβύτερος*) die leiers in die vroeë eerste-eeuse kerk was. Die begrip *ἐπίσκοπος* dui op die funksionele taak van die ouderling. Die opsienersrol van die ouderling dui waarskynlik meer op sy taak as op sy status. Die begrip/naam van die twee ampte verwys soms na dieselfde funksie. (Vergelyk Handeling 20:17; 28.) In Titus 1:5 verwys Paulus na die ouderlinge en noem hy hulle 'opsieners' (v7). (Vergelyk ook Johnson 1996.) Die naam van die amp is 'ouderling' (*πρεσβύτερος*), terwyl die taak dié van 'opsiener' (*ἐπίσκοπος*) is. Omdat daar baie na ouderlinge verwys word, word die siening gehuldig dat *the churches were led by lay leaders or those who weren't vocational church leaders* (Malpers 2003:23). Hierdie standpunt lei tot die aanname dat kerkleiding deur ouderlinge moet geskied, anders beantwoord dit nie aan Bybelse vereistes nie.

Daar is bepaalde vereistes aan die ouderling gestel waarin hy in sy persoonlike en openbare lewe moes voldoen. Die huwelik en gesinslewe van die ouderling is uiters belangrik geag, omdat die Stoïsynse dissipels egbreuk onaanvaarbaar gevind het in navolging van die huweliksgebod. Paulus lê sterk klem op die binnekring van die ouderling se huisgesin. Sy vrou en kinders moes saam met hom die Here dien. Die kinders moes gelowig en nie losbandig of onbeheerbaar wees nie. Die gelowige kinders is waarskynlik hier die ekwivalent van die *τέκνα έχοντα εν υποταγη* van 1 Timoteus 3 (Vermeulen 2002:256). Hy moet sy huis kan bestuur soos wat die huishouding van God bestuur moet word. Die ouderling moes ook onberispelik (*ἀνέγκλειπτος*) wees, en nie eiewys of hardkoppig (*μή αυθαδη*) nie. Die hardkoppigheid is ook soms met arrogansie verbind. 'n Ouderling mag ook nie

opvlieënd (**μή οργίλον**) wees nie. So ook nie 'n *misbruiker* (**μή πάροινον**) van wyn nie en ook nie twissoekerig (**μή πλήκτην**) nie. Die strydlustigheid/veglustig kan verband hou met die gesoek na vuil gewin/eie/self bevoordeling (**μή αισχροκερδεις**).

Paulus gebruik die sosiale orde van die *oikos* om die kerk te lei ten opsigte van verpligtinge, orde en geloofwaardigheid. Die vader, wat die *patria potestas* in die huisgesin beklee het, mag dieselfde funksie in die **ἐκκλησίας Θεου** vervul indien die gemeente hom daartoe verkies. Sonder om die huisgesin te geringskat, verbind Paulus die huisgesin dikwels met 'n eskatologiese waarheid wat die verhouding tussen die gemeente en God illustreer. *Die gewone 'oikos' word die analogie vir die huis van God en leiers in die 'oikos' voorberei vir diens in die huis van God* (Vermeulen 2002:35).

Kenmerke van die ouderling se lewensingesteldheid:

- Gasvry (**φιλόξενον**)
- die goeie liefhê (**φιλαγάθον**) (Aristoteles en Filo gebruik dit as eretitel vir iemand (Grundmann 1964:18))
- ingetoë (**ζωφρονα**)
- regverdig (**δίκαιον**)
- heilig (**όσιον**) sowel as
- selfbeheersd (**εγκρατη**) Nugter en sober (**νηφάλιον**)
- vas aan goeie geloof en oortuig van die gesonde leer (**ελέγγειν**) omdat hy dwaallering en afval van die geloof in Jesus Christus moes teenstaan (Bauernfeind 1967:942-945).

Ouderlinge vind hulle kulturele antesedent waarskynlik in beide die hellenisme (politieke-en godsdienstige sfer) en die Judaïsme (Vermeulen 2002:272). Hulle neem leiding in die gemeente, preek en waak oor die suiwerheid van die leer en het waarskynlik ook algemene administratiewe take verrig.

Dit is duidelik vanuit Paulus se skrywe aan Timoteus dat 'blaamloosheid' 'n belangrike komponent vir ouderlingskap was. Volgens 1 Timoteus 3:2-5 moes 'n opsiener 'n volwasse Christen wees en nie verwaand as gevolg van die hoë aansien wat hy in die gemeente geniet het nie. Vers 7 beklemtoon dat die ouderling ook by die ongelowiges 'n goeie naam moes hê. Hierdie gedagte word deurlopend in Paulus se briewe aangetref. (1 Korintiërs 10:32; Kolossense 4:4; 1 Tessalonisense 4:12 en 1 Petrus 2:12, 15.) Dit is interessant dat Paulus daarop wys dat dwaalleraars vanweë hulle oneerbaarheid, ook deur die wyer gemeenskap verag en gespot is.

Oor die verhouding tussen die **ἐπίσκοπος** en die **πρεσβύτεροι**, en die moontlikheid dat die twee begrippe as sinonieme gebruik is, dui daarop dat daar moontlik 'n

oorvleueling in die funksie van die twee bedieninge was (Vergelyk Titus 1:7). Dit is opvallend dat **ἐπίσκοπος** in die enkelvoud en **πρεσβύτεροι** in die meervoud geskryf is. Dit kan beteken dat die **ἐπίσκοπος** 'n posisie/amp was wat net deur een persoon gevul is (Vermeulen 2002: 261). Dit is ook moontlik dat die term hier ten opsigte van die ouderlinge generies aangewend is, soos in 1 Tim 5:17. Mappes (1997:162-174) is van mening dat die amp/taak, **ἐπίσκοπος**, **πρεσβύτερος** en **ποιμήν**, in dieselfde persoon gesetel het en slegs op verskillende dimensies van sy bediening dui. Hy sê dat die **πρεσβύτερος**- dimensie op wysheid en volwassenheid dui, die **ἐπίσκοπος** op toesig en leierskap, en die **ποιμήν** op die versorging van die kudde. Die **ἐπίσκοπος**-funksie was egter waarskynlik meer administratief van aard. Dit het beteken dat beplanning, finansies, orde, opleiding en die kerklike reg/orde (gemeentebestuur) óók in die amp gesetel was (Campbell & Reiersen 1981:90-102).

Volgens Ignatius, Biskop van Antiogië in 115 n.C., was aksies en opinies van gemeentes sonder 'n **ἐπίσκοπος** ongeldig. Ciprianus, 215 n.C., sê dat die amp van die **ἐπίσκοπος** die 'gom' is wat die gemeente oor die wêreld aanmekeer hou. Gedurende die laaste helfte van die 2 de eeu n.C. het die **ἐπίσκοποι**, hoëpriesters van hulle gemeentes geword (Vermeulen 2002: 261-22).

Ignatius beskou die opsiener as:

- Die hoof van al die Christene in die stad ('n tipe leierskap?).
- Hy is afgeskei van die 'gewone' ouderlinge in die gemeente.
- Die gemeentelede moet hulle aan sy gesag onderwerp.
- Eenheid in die kerk word vereenselwig met die regeringstrukture in die kerk.
- Hy koördineer die aktiwiteite in die gemeente.
- Sonder 'n opsiener kon daar nie 'n wettige gemeente bestaan nie.
- Eenheid in die gemeente is beoordeel aan die hand van die eenheidstrukture in die gemeente en met die kerk in breër verband.
- Die gemeente kon nie sonder 'n opsiener funksioneer nie.
- Paartjies wat verloof wou raak, moes sy toestemming verkry (Vermeulen 2002: 262).

Die taak en funksie van die opsiener soos hierbo beskryf is 'n vroeë ontwikkeling en vorm deel van die leierskap in die Pauliniese kerk. (Vergelyk Filippense 1:1.)

Oor die funksies van die ouderlinge kan die volgende gestel word:

- Daar was twee tipes ouderlinge, raadgevende en lerende ouderlinge.
- Hulle moes hul huise goed hanteer voordat hulle die verantwoordelikheid van die amp in die gemeente kon beklee.
- Hulle het 'n onderrig gegee (**διδασκτικόν**). Hierin het die taak gelê om oor die gesonde leer te waak. (Vergelyk 2 Timoteus 2:24 en Titus 1:9.)
- Hulle was die leiers van die gemeente wat 'n administratiewe en bestuurstaak verrig het. (Vergelyk 1 Korintiërs 12:28 en Romeine 12:8.)
- Hulle het 'n herderlike en opsienersfunksie gehad.
- Daar was ook 'n profetiese dimensie in hulle bediening.

- Hulle het deel gehad in die eredienste van die gemeente.

In Timoteus en Titus is daar sekere karaktereienskappe waaroor die kerkleier (ouderling) moes beskik:

- Hulle moes die man van een vrou wees.
- Hulle kinders moes gehoorsaam en gelowig wees. Vroue en kinders moes in hulle huise ook onderdanig en gehoorsaam wees.
- Die karakter van die ouderling moet onberispelik wees.
- Hulle moes nugter wees en nie lief vir baie wyn nie (**μὴ πάροινον**).
- Daarbenewens moes hulle nie geldgierig wees of 'n vegter (**μὴ πλῆκτην**) of strydlustig (**ἀμαχον**) nie. Hulle behoort deur vriendelikheid gekenmerk te word.
- Hulle moes die kerk goed kon regeer.
- Washou aan die betroubare Woord.
- Hulle moes ook gasvry wees. (Vergelyk Romeine 12:13, Hebreërs 13:2, 1 Petrus 4:9 en 3 Johannes 5-10.)

Paulus gee duidelike voorskrifte oor die diversiteit in die rol van die ouderling. Party lei die gemeente, terwyl ander onderrig gee. 1 Timoteus 3:1-7 en 5:17 beskryf die vereistes van die rol van ouderling. Sy gedrag binne sy huishouding word belangrik geag, omdat dit hom die vrymoedigheid moet gee om ander te leer en herderlik te lei. (Vergelyk ook die gebedstaak van ouderlinge in Jak 5:14.) Dit word met 1Tim 3:4-5 as 'n bestuurshandeling vergelyk. Diegene wat nie aan hierdie vereiste voldoen het nie, is nie toegelaat om in die amp van ouderling te dien nie. (Vergelyk 1 Timoteus 5:8.) In hierdie tyd is leiers in die algemeen, soos ouderlinge, dikwels as weldoeners gesien (Vermeulen 2002:220). So, byvoorbeeld, was die keiser of koning die hoofweldoener in die Mediterreense wêreld. Augustus wy 'n groot deel van sy *Res Gestae* aan sy weldade (Garnsey & Saller 1997:97).

3.8 Die amp van diaken in die eerste eeu n.C.

Die diakenamp (**διάκονος**) funksioneer redelik vroeg in die kerk. Uit Filippense 1:1 kan ons aflei dat Paulus die diakenamp as deel van die kerkfunksionering, d.i. ook die kerkleiding, beskou. Dit is moontlik dat diakens in kontinuïteit met die Joodse sisteem van barmhartigheidswerk funksioneer het. (Vgl. Handeling 6:2-3.) Lemaire (1972:148) meen egter dat die diakens as helpers vir die apostels opgetree het. Volgens Fraser (1985:13) is die sin van die diakensamp geleë in diensbaarheid en nie soseer raadgewend of leidinggewend nie. Justinus die Martelaar (100-165 n.C.) en die Pastor van Hermas bevestig bo alle twyfel dat diakens by barmhartigheidsdiens en die finansiële sake van die gemeente betrokke was (Vermeulen 2002:266; Fraser 1985:13-19).

Hulle het egter nie 'n minderwaardige taak verrig nie en die vereistes aan hulle as individue gestel, was net so streng soos die vir ouderlinge. Manlike diakens het in die tweede eeu die taak van sekretaris vir die biskop vervul en soms selfs die biskop opgevolg sonder dat hulle as ouderling (**πρεσβύτερος**) verkies is (Hazlett 1991:108). Donfried (1992:122) skryf dat Hippolitus die diaken die hart en siel van die biskop (**ἐπίσκοπος**) genoem het. Vroulike diakens was verantwoordelik vir

‘mindere’ takies soos die bediening van vroue, kinders versorg, naaldwerk en die maak van kos. (Vergelyk 1 Timoteus 3:11.)

In Romeine 12:7; 16:1 en Filippense 1:1 verwys Paulus na homself, Apollos en sy medewerkers as **διάκονοι**. Moontlik praat dat hy hier van die diens van die Woordverkondiging wat die evangeliste, Filippus en Stefanus wat ook diakens was, gedoen het. (Vergelyk Handeling 6, 7 en 8 asook Barth 1933.) Die lerende funksie het later in die ouderlingsamp gesetel.

Wanneer Paulus die taak van die diakens beskryf, word dit aan die begrip **σεμνούς** (1 Timoteus 3:8) gekoppel, wat waarskynlik op die kwaliteit van die gedrag van die *paterfamilias* van die huis dui. Die begrip verwys na die goeie karakter wat die diaken in sy verhoudings met mense, binne en die gemeente, behoort te kenmerk. In 1 Timoteus 3:11 word dit ook as vereiste gestel vir die vrou van die diaken. Paulus verskaf waarskynlik nie ’n volledige gedragslys in hierdie gedeelte nie, maar slegs ’n aanduiding van die inbors van die diaken. Drie dinge word uitgelik, naamlik:

- Selfbeheersing ten opsigte van die tong (**μὴ διλόγους**)
- drankgebruik
- gierigheid.

Paulus is baie bedag daarop dat ‘aardse goed’ aandag van die hemelse taak kon aflei. (Vergelyk ook 1 Timoteus 3:3; 1 Timoteus 6:6-10; Titus 1:7; 1 Timoteus 6:5 en 1 Petrus 5:2.)

Die woord **μη διλόγους** kom min voor en dui daarop dat iemand nie *dubbelsprakig* moet wees nie, met ander woorde nie uit twee monde praat nie, die waarheid vertel, en nie verskillende weergawes van ’n saak gee nie. Metafories dui die woord op ambivalensie (onbetroubaarheid) (Vermeulen 2002:234).

Die lewens van diakens moes, soos dié van ouderlinge, eers ondersoek word om te bepaal of hulle aan die vereistes van die amp voldoen (1 Timoteus 3:4,5). **δοκιμαξέοθωσαν** dui op die noukeurige toetsing wat hulle moes deurgaang om te bepaal of hulle tot die amp/bediening toegelaat mag word. Die stamwoord **δοκη** beteken om ‘dopgehou’ te word, terwyl **δόκιμος** ‘getoets’ of ‘betroubaar’ beteken. (Vergelyk 1 Timoteus 5:24, 25.) Hierdie toetstydperk is reeds met die kies van die sewe diakens in Jerusalem gevolg. **Ανεγκλητοι** is ’n sinoniem vir **ανεπίληπτον** en sluit die betekenis ‘onberispelik’, ‘blaamloos’ en ‘van goeie reputasie’ in. (Vergelyk 1 Timoteus 3:4,5 en 6.) Paulus stel nie onbekende eise vir die ampsdraers in die gemeente nie, maar vind aansluiting by die algemene sekulêre leierskapsvereistes van Plato in die antieke Mediterreense wêreld waarin familieverband, finansiële situasie en die reputasie van die persoon baie belangrik was (Vermeulen 2002:237; vergelyk ook Stählin 1968 in hierdie verband). Die huishouding van die voornemende ampsdraer bly uiteindelik die toets vir sy toelating tot (kerk)leierskap. Die Platoniese kriteria vir priesters toon heelwat ooreenkomste met dié van die kerk, aangesien iemand wat deur die lot aangewys is, as priester diens kon doen.

Omdat **γεννη** na sowel vrou (geslag) en vrou (getroud) kan verwys, is dit onseker of daar in 1 Timoteus 3:11 na vroue as diakens, of getroude metgeselle van manlike diakens verwys word. Dit kan dui op die vroue van diakens, vroue betrokke by die werksaamhede van die gemeente, of selfs diakonesse. In Romeine 16:1 word Febe as **διάκονος** aangedui. Die vroulike vorm van **διάκονος**, word egter eers in Kanon 19 van Nicea aangetref. Dit word algemeen aanvaar dat 1 Timoteus 3 na vroue van diakens, of vroue as nie-amptelike werkers in die gedeelte verwys word, omdat die taalgebruik van die gedeelte eksklusief manlik is. Paulus sluit vroue uit die leierskap van die gemeente uit:

- Die bediening van diakonesse word nie algemeen in die Nuwe Testament beskryf nie. Vermeulen (2002:238), is van mening dat alhoewel Febe in 1 Timoteus 5:9 as diakones ‘gekies’ word (**καταλεγέσθω**), dui dit nie noodwendig op ’n amptelike orde vir die kies van diakonesse nie. Interpretasies moet die kultuur en gebruike van die tyd in ag neem. Vroue het nie noemenswaardige rolle in die vroeë kerkleiding gespeel nie.
- In die 2de eeu n.C. (150-220) verwys Clemens van Alexandrië na die **διακονίων γυνή** wat saam met die apostels gereis het, ‘nie as vroue nie maar as susters’ (Vermeulen 2002:238). Die vroue het as helpers opgetree, alhoewel die aard van hulle bediening nie vermeld word nie.
- Dit is eers in die 3de eeu n.C. wat daar na die spesifieke taak en rol van die vrou in die gemeente verwys word. Die **Didaskalia Apostolorum (16)** verwys na die take wat vroue verrig het, nl. die doop, salwing, onderrig en siekebesoek, maar *net aan ander vroue*. Daar is nie Nuwe Testamentiese getuienis dat hulle tot die amp van ouderling verkies is nie.
- In die derde eeu was die funksie van diakonesse prominent in die Oostere kerk, maar onbekend in die Westerse kerk. Diakonesse (slegs ongetroude vroue) is met handoplegging deur die opsiener aangestel. Aanvanklik moes hulle sestig jaar oud wees, maar later is die ouderdomsperk na veertig verlaag (Volz 1989: 201, 202).

Gereformeerde teoloë soos Calvyn, Ridderbos en Jeremias ondersteun die interpretasie dat 1 Timoteus 5:11-14 verwys na die vroue van diakens of aktiewe helpers in die kerk, (Vermeulen, 2002: 239). Ongelukkig moes die kerk baie eeue wag om bevooroordeelde, chauvinistiese, en onjuiste eksegesi wat die rol van die vrou waninterpreteer het en ’n oud-oosterse kultuurrol aan haar toegeken het, te verander. Daar is waarskynlik van die diaken se vrou verwag om ’n besadigde rol in die gemeente te speel t.o.v. ‘stories’ wat deur individue versprei is (1 Timoteus 5:13). Soos van haar man, moes sy van onberispelike karakter in die gemeente wees. Volgens 1 Timoteus 3:13 het ’n diaken wat sy werk in die gemeente doen soos voorgeskryf, daarmee ’n **βαθμον εαυτοισ καλον** verdien. **βαθμον** is ’n *hapex legomenon* en dui op ’n ‘staanplek’ of ‘vastrapplek’ wat die persoon deur sy goeie gedrag verkry het. ’n Diaken het dus ’n lofwaardige rol in die gemeente gehad wat aan hom aansien in die samelewing verleen het.

In die Pastorale briewe is dit duidelik dat ouderlinge en diakens die ruggraat van gemeentes was. Hulle leierskap was bepalend vir die gang van die gemeente. In 2

Timoteus 2:1-6 verduidelik Paulus dat 'n dienaar sy roeping soos 'n soldaat, 'n gedissiplineerde atleet en 'n landbouer moet vervul. Plato beskryf die ideale staatsvorm in sy **Politeia** boekereeks, dele twee tot vier. Daarin stel hy 'n aantal sake wat die sukses van die sisteem verseker, naamlik: voeding, verdediging en logiese kognitiewe leierskap. In die Griekse samelewing is die beeld van die atleet dikwels hierby gevoeg om toegewydheid en sukses te onderstreep. Paulus ontleen sy gedagtes oor die funksie van die diaken en ouderling in die gemeente aan hierdie beelde aangesien dit vir hom aktueel en eietyds was.

Diakens is met die oplegging van hande in 'n gemeente bevestig, 'n *charisma* wat toerusting vir hulle diens gebring het. Hierdeur het die bediening 'n pneumatologiese karakter verkry. (Vgl. 1 Timoteus 4:14 en 2 Timoteus 1:6.) Schweizer (1987:48) huldig die standpunt dat Paulus met hierdie handeling 'erkenning' (*recognition*) aan die persoon wat die amp gaan beklee gee en dat dit nie noodwendig as 'n 'bevestiging' (*ordination*) gesien moet word nie. Daar is baie ooreenkomste tussen die gebruik in die vroeë kerk om hande op te lê en die Judaïsme wat ampsdraers (rabbi's) ook met handoplegging bevestig het (Culpepper 1981:471-484). Die Judaïsme het 'n beduidende rol in Paulus se beskouing oor leierskap vanuit die ampte gespeel

Die vroeë kerk is deur twee 'gemeentegestaltes' gekenmerk, naamlik 'huisgemeentes' en 'stads/dorpsgemeentes'. Romeine 16:5; 1 Korintiërs 16:19; en Kolossense 4:15 verwys na huisgemeentes. Waarskynlik is die briewe aan die Kolossense en 1 Tessalonisense in sulke huisgemeentes gesirkuleer. Hierteenoor, is 1 en 2 Korintiërs in 'stadsgemeentes' gelees. (Vergelyk 1 Korintiërs 1:2 en 2 Korintiërs 1:1.) Die huisgemeente van Priscilla en Aquila was deel van die 'stadsgemeente' in Korinte. So was Thessalonika (1 Tessalonisense 1:1; 2 Tessalonisense 1:1 vergelyk Morris, 1959), Kenchreë (Romeine 16:1) en Laodicense (Kolossense 4:16) ook stadsgemeentes.

Paulus se verwysing in Romeine 16:23 na die 'hele' gemeente ondersteun hierdie siening. So verwys hy waarskynlik ook na die samekoms van huisgemeentes in 1 Korintiërs 11:18. As Saulus volgens Handeling 8:3 van 'huis tot huis' gaan, kan aanvaar word dat hy huisgemeentes vervolg het en nie gewone huisbewoners nie. Dieselfde is waar van Efesiërs 20:17 wat sê dat Paulus die ouderlinge in 'julle huise' onderrig. Dit wil dus voorkom dat die ouderlinge 'n vorm van leierskap in die gemeente uitgeoefen het. Dít is wat in Handeling 20:17 en 1 Timoteus 5:17 geleer word. Dit is egter onseker of alle huisgemeentes deur 'n ouderling gelei is en of die taak van 'opsien' nie soms deur 'opsieners' uitgevoer is nie. (Vergelyk ook Minear 1960.)

In Paulus se briewe oor die ampte is hy geensins onseker oor die karakter van ouderlinge en die leiersrol wat hulle in die gemeente moes vervul nie. Hulle tree as geesvervulde dienaars op, met bepaalde take en funksies waarmee hulle die gemeente moet dien en lei.

Plato se vereistes ten opsigte van heidense godsdienstige leiers was as volg:

- Hulle moes van wettige afkoms wees (familie-dimensie).
- Uit welgestelde families kom (finansies/weldoenerskap)

- Sonder fisieke gebrek (kerk eis morele foutloosheid/ karakter/reputasie)
- Bo sestig jaar oud wees (ervaring).
- Moes deur die lot aangewys word (leiers in die kerk word deur God begaaf vir diens, en deur medegelowiges erken/bevestig) (Vermeulen 2002:237).

Paulus stel dus nie nuwe vereistes vir die ampte aan Timoteus en Titus nie, maar sit die gebruike uit die sekulêre wêreld van sy tyd voort (Vergelyk ook Mullins & Myburgh, 2004.) Sosiale faktore en samelewingstrukture het wel 'n rol gespeel in die leierskap van die vroeë kerk: leiers moes sosiaal aanvaarbaar wees en deel in die gemeenskapsverantwoordelikhede. Paulus het nie *de novo* te werk gegaan by die vestiging van die eerste gemeentes nie, maar binne 'n bepaalde *Sitz im Leben* opgetree en gevestigde en bekende gebruike aangewend om gemeentes en leierskapstrukture te vestig (Vermeulen 2002:40).

As die leierskapmodel skematies voorgestel moet word, sou die ampte in die volgende orde verskyn:

- **ἐπίσκοπος**
- **πρεσβύτερος**
- **διάκονος**
- **ἐκκλησία**

Die voorwaarde vir 'gewone' lidmate in die vroeë kerk om in die leierskap in 'n gemeente te deel het nie afgehang van sy of haar sosiale status of aansien in die gemeente nie, maar wel op die manifestasie van die Heilige Gees in so 'n persoon se lewe. Vanuit die Pastorale briewe blyk dit dat Paulus mense aanmoedig om vanweë hulle verbintenis aan Jesus Christus in 'n bediening te staan en sodoende 'n rol in die gemeente te speel. Daar is ooglopende ooreenkomste tussen Paulus se lys van deugde in Titus 1:9, en dié van die eerste eeuse stoïsyn, Musonius Rufus (Vermeulen 2002:271). Later het hierdie verwagtinge egter verwater en het sosiale status, persoonlike hoedanigheid en invloed 'n beduidende rol begin speel. Leierskap is egter wel in die amp gevestig. Hiervan is die aanstelling van pouse in die papale stelsel 'n voorbeeld.

3.9 Die amp van die evangelis in die eerste eeu n.C.

In die Nuwe Testament word ook van 'Evangeliste' gepraat. Die Rabbyne gebruik die woord **εὐαγγέλιον** om 'goeie nuus' met 'n godsdienstige strekking aan te dui (Friedrich 1985:270). Wanneer Paulus die woord gebruik, verwys hy na die verkondiging van die 'Goeie Nuus' die Evangelie. (Vergelyk Romeine 1: 2, en 3.) Die naamwoord **εὐαγγελιστής** kom drie maal in die Nuwe Testament voor:

- Timoteus word aangemoedig om die werk van 'n evangelis te doen.
- Filippus word 'n evangelis genoem.
- Die werk van die evangelis word in Handeling 8:14, 2 Korintiërs 1:1 en Kolossense 1:1 geskei van dié van die ander bedienaars (apostels) van die Woord.

O'Brien (1999:299) is van mening dat 'n evangelis waarskynlik na die meer onbereikbare plekke gestuur is om die evangelie te verkondig en om met kerkstigting te help. Dit lyk egter uit Nuwe Testamentiese gegewens asof hulle nie lank op een plek gebly het nie. Die *evangelis* was ook begenadig met *charismata*. (Bonatuurlike gawes, soos gesondmaking, tekens wonders en bevryding van demoniese magte.) (Vergelyk 1 Korintiërs 12:9-10.) Volgens O'Brien kon dat die evangelis se take ook pastoraal en bestuursmatig van aard wees indien die situasie dit vereis het.

Die amp van evangelis het nie baie lank in die vroeë kerk funksioneer nie, hoewel die werk, evangelisasie, steeds voorgaan. In die NG Kerk is hierdie werk lank kunsmatig van 'sendingwerk' onderskei. Evangelisasie is meestal gedoen in die kring van kerkvervreemde mense wat as 'randkerklikes' of 'afvalliges' bestempel is. Sendingwerk, daarenteen, is op die vër plekke gedoen (die evangelisteplekke?), onder mense wat nog nie gekersten was nie. Hierdie onderskeiding het die kerk soms met moeilike vrae gelaat. Evangelisasie is meestal onder blankes gedoen, terwyl sendingwerk onder swartmense gedoen is. Die meeste NG gemeentes het 'n evangelisasiekommissie of bediening, soms een van die moeilikste bedieninge in die kerklike struktuur om aan die gang te hou. Die rede hiervoor lê waarskynlik daarin dat die NG Kerk vanweë haar gereformeerde karakter meer op die verbondsteologie gesteun het as op 'n evangeliese teologie. Dit is ook duidelik uit die geskiedenis dat 'n kerk wat 'n tradisionele volkskerk karakter aanneem, nie noodwendig aan evangelisasie prioriteit gee nie.

3.10 Die amp van herder in die eerste eeu n.C.

Daar word in die Nuwe Testament ook verwys na die **ποιμήν**, herder- of opsigtersamp in die vroeë kerk. (Vergelyk Efesiërs 4:11.) Die Babiloniërs, Assiriërs en Egiptenare het die begrip dikwels gebruik om hulle leiers te beskryf. In die Ou Testament word *Yahweh* ook as 'n herder beskryf. (Vergelyk Jesaja 40:11 en Jeremia 3:15.) Soms is die begrip vir beide militêre en politieke leiers gebruik. In die vroeë kerk het die betrokke amp veral die pastorale versorgingsaspek in die gemeente behels.

Afgesien daarvan dat Hy homself so beskryf, verwys die Nuwe Testament op baie plekke na Jesus as 'n herder. (Vergelyk Matteus 10:6; 26:31; Markus 14:27, 28; 10 en Openbaring 7:17, 12:5.) (Sien ook Grosheide 1954 oor Matteus en Hendriksen, 1940, oor Openbaring.) Winstanley (1986:197-206) is van mening dat die herder-analogie 'n paradigma is waarbinne al die ander ampte behoort te funksioneer. Die herder het nie rondgereis en hom met gemeentestigting besig gehou nie: hy moes pastorale stabiliteit aan die gemeente verskaf. Dié funksie het ooreengestem met die van die **πρεσβύτερος** en die **ἐπίσκοπος**, aangesien beide na residensiële bedieninge in die plaaslike gemeente verwys. (Vergelyk Handeling 20: 28.) Uit Romeine 12:8 kan afgelei word dat die herders ook die **κυβέρνησις**- en die **προισταμένου**-bedieninge hanteer het. (Vergelyk ook Haldane 1966, oor Romeine.) Onderrig, bestuur en begeleiding was deel van die herdersamp. Dit is 'n bediening wat empatie, liefde, versorging, toesig en lering behels (Vermeulen 2002:160.) Die herdersamp is ingestel om die kudde na volwassenheid te lei. (Vergelyk Matteus 10:6; 15:24; 12:3; 19:10; Berkelbach van der Sprenkel 1964 oor Matteus; Lenski 1946 oor Markus 6:34; 14:27 en Grosheide 1954 oor Markus.)

3.11 Ampsbeskouing vanuit die donker Middeleeue

Calvyn handhaaf die lering van die *manus triplex*, dit is die leer oor die drie ampte: die leraar (lerende ouderling), ouderling (regerende ouderling) en diaken (diens van barmhartigheid). Sy standpunt is dat God mense in die amp aanwys om sy kerk te regeer. Hy vestig hierdie siening op Efesiërs 4.

Calvyn onderskei egter tussen die ‘belangrikheid’ van die verskillende ampte. Hy beskou die ampte van apostel, profeet en evangelis as ‘spesiaal’ (buitengewoon) en dié van leraar en herder as ‘gewoon’. Hierdie siening stem ooreen met die Gereformeerde teologie oor die onderskeid tussen die sogenaamde buitengewone en gewone gawes. Volgens Calvyn is leierskap in die kerk gesetel in die ampte van die opsiener, oudste, herder en dienaars in die gemeente. Slegs die ‘kwalifikasies’ wat in die Bybel voorgehou word ten opsigte van die godsdienstige, morele en sedelike lewenswyse van leiers, is vir Calvyn van belang. Die diakonie word nie hierby ingesluit nie, aangesien hulle op die gebied van die diens van barmhartigheid funksioneer.

Die inhoud van die **Nederlandse Geloofsbelydenis**, Artikel 30, dien as teologiese onderbou vir hierdie siening oor die ampte. ’n Belangrike onderskeid wat deur Calvyn gemaak word, is dat die ouderling nie in die bediening (diens) van die Woord deel het nie (Macchia 1999:66). Gereformeerde beskouinge hieroor het gelei tot die sogenaamde leesdiens wat deur ’n ouderling waargeneem kon word en wat vandag nog in sekere gereformeerde kringe gehandhaaf word.

Ten opsigte van ’n ampsteologie het belangrike leerstellinge oor kerkregering (leiding) mettertyd ontwikkel:

- Die Episkopale stelsel handhaaf die ampsgesag soos van die apostels ontvang. Gesag word deur die gebruik van die handoplegging aan die ampte toegeken. Diegene wat in die amp bevestig is, beklee ’n hoër status in die gemeente as die gewone lidmate.
- Die Kongregasionalistiese stelsel handhaaf ’n vry ampsbeskouing waarin die amp algemeen is omdat dit in die priesterskap van die gelowige gesetel is. Namate daar behoefte daarvoor ontwikkel, ontstaan die amp spontaan uit die gemeente.
- Met die Reformatoriese benadering het Luther beklemtoon dat die amp van die leraar/prediker belangrik is. Hy het die kerkregering egter nie van primêre belang geag nie.
- Die Presbiteriale stelsel is Calvinisties gegrond en beklemtoon dat Christus sy kerk op aarde deur sy Gees regeer en dat Hy mense in die ampte daartoe gebruik. Hierdie persone word ‘geroep’ om in die ampte te dien. Omdat die kerk die *Una Sancta* is, sluit die kerkregering hiërargie uit. Al die ampte is gelyk en word slegs deur hulle besondere funksionering onderskei. Die ampte is tot ‘diens’ in die gemeente en ‘regeer’ slegs in die sin van diensbaarheid. Die **Nederlandse Geloofsbelydenis** Artikel 28, beklemtoon

die ‘amp’ van die gelowige, terwyl **Die Heidelbergse Kategismus**, Vraag en antwoord 55, meer klem op die toerusting van die gelowiges (in die amp) lê. Die stelsel handhaaf die siening van ’n geslote kanon ten opsigte van die ‘besondere’ ampte van die Nuwe Testament en leer dat slegs die ‘gewone’ ampte vandag in die kerk bestaan. Dit verklaar waarom die profete-amp nie meer bestaan nie. Profesie kan wel deel van die prediking uitmaak.

In 1971 verskyn ’n verslag in die Nederlandse Hervormde Kerk (**Berkhof Rapport**) met die titel, *Wat is er aan de hand met het amt?* Die skrywer maak ’n onderskeid tussen die verskillende funksies binne die amp. Die onderskeiding (spesialisasie?) is as volg:

- Dienaar van die Woord – prediking
- Leraar – kategeese en godsdiensonderrig
- Herder – pastoraat en siekebesoek
- Diakonie – barmhartigheid (Louw 1984:94).

Lekkerkerker skryf in ’n artikel oor ‘Apostolaat en Ambt’ in **Kerk en Teologie** 13, dat *de krisis van het amt hangt in laaste instantie samen met de krisis van de Christelike Kerk in haar verkondiging*. Die hedendaagse gesagskrisis is waarskynlik grotendeels verantwoordelik vir die woelinge om die amp. *Gezag en macht, orde en regt worden tegenwoordig gemakkelijk en openlijk aangetast*.

Wanneer daar na die amp gekyk word (vergelyk ook Heitink 2001:14 se kommer oor die verbygaande amp van die predikant), is veral drie vrae aan die orde:

- ’n Sosiologiese vraag: Is die klassieke ampstelsel nog relevant in die hedendaagse kerk? Binne die NG Kerk is daar enkele gemeentes wat nog die tradisionele ampstelsel kan handhaaf waarin daar ouderlinge en diakens per wyk gekies word. Die aantal vakatures op kerkrade wat nog so wil funksioneer, keer effektiwiteit. Stedelike gemeentes kan nie die stelsel implementeer nie en het allerhande strukture in plek om die gemeente, los van die tradisionele beskouing van die amp van ouderling en diaken, te bestuur. Manslidmate is vandag so betrokke by hulle werk dat tyd by hulle gesin beperk is. Hulle word al minder op kerkrade verteenwoordig. Daar is talle kerkrade wat met nuwe strukture verkleinde kerkrade het, wat gespesialiseerd konsentreer op spesifieke bedieningstelsels. Vrywillige (diens)werkers vervul die tradisioneel verkeerde rol van die diaken as slegs ’n kollektant. ’n Verskynsel wat navorsing verg, is die vraag waarom lidmate bereid is om slegs in ’n nie-amptelike nie-vergaderende hoedanigheid diens in ’n gemeente te lewer. Het die tradisionele wyse van vergadering en tydsbestuur in die kerk iets hiermee te maak?
- Ekumeniese vraag: Is die verskil in ampsopvatting nie die struikelblok in die weg van groter kerklike ekumenisiteit nie? Die groeiende buitekerklike gelowiges gebruik die nagmaal in kleiner groepe en doop mekaar. Alles buite kerkverband of amptelike diensbaarheid om.
- Prinsipiële vraag: Is daar naas horisontale lyne nie ook vertikale lyne in die ampsbediening opgesluit nie? Lidmate is skugter vir hierdie dimensie van

die ampsuitvoering. Met die redusering van die diakenamp tot die van blote kollektant het die vertikale dimensie van sorg en barmhartigheid verlore gegaan. Tradisioneel is daar verwag dat die ouderling voor elke nagmaal by sy wykslede besoek aflê. Met die vermeerdering van nagmaalgeleenthede, lidmate se besige werksprogramme en die gebrek aan tyd is die tradisionele gebruik afgeskaal en vind dit waarskynlik in die meeste gemeentes nie meer plaas nie. Ouderlinge wil nie meer met mense oor hulle 'siele' gaan praat nie. Hulle betaal die leraar om dit te doen! 'n Interessante vraag is of die leraarsamp ook nie die vertikale dimensie begin verloor in die poging van baie leraars om 'cool' te wees nie? Wanneer die leraar 'ou Koos' word wat met kortbroek en plakkies by kerkraadsvergaderings opdaag, het iets wel verlore geraak.

3.12 Evolusie tot die amp van 'dominee'

In die begin van die proefskrif, onder *Terreinverkenning* (bladsy 15), is daar na Heitink se ontleding oor die ontstaan van die amp van die dominee verwys. In die sestiende eeu verskyn die 'dominee' vir die eerste keer op die kerklike toneel; nou nie as geestelike of priester nie, maar as *clerus*, behorend tot die *laos*, die volk. Binne die kerkgemeenskap is sommiges aangewys om die diens van leiding te verrig. Hierdie taak is aan die 'dominee' opgedra. Dat die predikant later die amp van leraar beklee, is daaraan toe te skryf dat hy 'n spesifieke 'ambag' verrig het. In hierdie geval, die lering en voorgaan in die gemeente as gemeenskap van gelowiges. *Etymologies is het een sementrekking van ambacht, een woord dat uit het Keltisch in de Germaanse talen is binnengedrongen. Vanaf het begin van de veertiende eeuw wordt het aangetroffen in de betekenis van 'bedrijf'. Het is dus een word van gewone komaf en ziet op het beroep dat men uitoefent als timmerman, smid, schoenmaker of boer* (Heitink 2001:23). Hy wys ook daarop dat hierdie amp later opgradeer word deurdat die owerheid of gesagsinstansies spesifieke mense daartoe beroep of bevestig het.

Die amp van die leraar bepaal dat hy 'n spesifieke kerklike taak het om te verrig waarvoor onderrig en opleiding - *ambachtelijkheid* - nodig is (Heitink 2001:180). Die predikant moet egter ook 'n *roeping* hê om sy werk in die gemeente te doen, al word sy werk in die besigheidswêreld nie as 'n beroep geklassifiseer nie. Volgens Heitink is daar drie belangrike aspekte waaraan die professionaliteit van predikantsamp gemeet word:

- Geskiktheid
- Bevoegdheid
- Bekwaamheid.

Hierdie drie woorde val saam onder die begrip *competentie*.

Predikant wees speel af in die konteks van persoonlike lewensomstandighede, kerk en samelewing. Die taak van die predikant is om gebeure binne 'n verstaanbare *hermeneutiese konteks* te plaas en deur die Woord te belig, sodat dit gehoor (verstaan?) word deur die mens van die huidige tyd. Hierdie hermeneutiese interpretasie moet lei tot 'n *agogiese moment* waarin lewensverandering in die hoorder se lewe kom. Die predikant is *de betaalde vrijwilliger van zijn gemeente*.

Hij werkt temidden van zijn werkgevers en is financieel afhankelijk van degenen, over wie hij als herder en leraar gesteld is (Heitink 2001:220).

Lemaire (1971:182) wys daarop dat die amp van die leraar met die amp van rabbi in die Ou Testament verbind kan word. Die amp van die ‘leraar’, soos in die Nuwe Testament, kom van die benaming **διδάσκαλοι** wat na ‘bekeerde’ rabbi’s verwys. Jesus word op een en veertig plekke in die Nuwe Testament Rabbi/leraar genoem. (Vergelyk Markus 1:21; 2:13; 4:1; 6: 6; 12:35.) Die woord word tien keer in die res van die Nuwe Testament gebruik - drie keer deur Paulus. In die Hebreeuse tradisie was die **διδάσκαλος** nie net ’n onderwyser nie, maar ook iemand wat morele onderrig, met die fokus op God, gegee het (Wehrli 1992:62).

Hieruit blyk die verskil tussen die profetiese amp en die amp van leraar. *The prophet enacts inspired preaching... the teacher is the one who instructs, either in catechesis... or in the interpretation of scripture* (Fitzmeyer 1993: 647-648). Die funksie van die leraar het hierin baie ooreengestem met die van die Joodse skrifgeleerdes en die Rabbi’s wat ook besig was om die tradisie aan die volk oor te dra en uit te lê. Profete kon waarskynlik in Nuwe Testamentiese tye net in pastoraal gunstige omstandighede wat deur die leraar geskep is, behoorlik funksioneer (Wolterstorff 1995:19-36). Profete het gewoonlik gefokus op die hede en die toekoms, terwyl leraars hoofsaaklik op die verlede (tradisie) en God se algemene wil vir die mens se lewe toegespits was.

Daar kan onderskei word tussen plaaslike en peripatetiese leraars. Laasgenoemde was charismaties en het ’n groter bedieningsarea gehad (Kok 1999:175). Paulus noem die amp van leraar in sy lys van gawes. Hieruit kan afgelei word dat die amp deel van die gemeentefunksionering was. Dié amp was baie prominent in die latere kerk en word naas die ampte van ouderling en diaken deur die kerkvaders in stand gehou en voortgesit (Hazlett 1991:106).

Die karakter van die amp was in diensbaarheid geleë, maar het sedert die kerkhervorming ontwikkel van dié van geestelike (priester) tot ’n beroep. In die post-moderne tyd is die amp van die predikant skerp gedegradeer: dit is ’n beroep wat aan die vooraand van indringende verandering staan. Heitink (2001:217) benadruk dat die beroep van predikant die afgelope veertig jaar baie verander het. Die predikant dra vandag nie meer, soos in die verlede, gesag in die gemeenskap nie. Aanpassing en plooibaarheid is nodig in die denke van die predikant. Nuwe vorme van religiosentrisiteit ontwikkel buite die bekende kerklike tradisies. Dit verg ’n nuwe bedieningsmetodiek waarin die kleingroepe die pastorale taak van die tradisionele pastor kan oorneem. Daar is ook ’n toename in *ontkerkelijking*, (sekularisasie), wat die vervreemding tussen predikant en breër gemeenskap versnel (Heitink, 2001:177; vergelyk ook Heyns 1993 in hierdie verband.)

Die ‘professionalisering’ van die amp van leraar het die predikant skerp onder die soeklig geplaas. In die samelewing verwag mense dat die predikant ’n spesifieke rol moet vervul. Hierdie verwagting is divers en wissel van persoon tot persoon. *De charismatische leider wint steeds meer terrein, met name in evangelicale kring en het woord missie doet het in het bedrijfsleven zelf beter dan in de kerk* (Heitink 2001:267). Heitink wys daarop dat persoonlikheidsvorming en media-opleiding van belang word. Die probleem is dat die predikant al hoe meer op sy persoon beoordeel

word. Die trekpleister na die erediens is nie meer die belewenis van gesamentlike aanbidding tydens 'n erediens nie, maar die gehalte van die prediking. Die maatstaf vir die sukses van die prediker word gemeet aan die getal mense wat hy na die erediens trek wanneer hy preek. *Mensen, bijkomend van de druk van hun dagelijks leven, zoeken ook in de kerk vrijblijvende ontspanning, nostalgisch verlangen, zoete spijs, troostrijke gebaren en gemakkelijk vermaak. Het dwingt de predikant in de rol van religieus entertainer. Voorziet deze hier niet in, dan is al gauw sprake van disfunctioneren* (Heitink 2001:267).

Die sukses van die predikant in sy gemeente hang dus af of hy aan die behoeftes van die meerderheid lidmate kan voldoen. In **Kruisgewys** (Jaargang 5, Volume 2, pp.11-12) skryf Frederich Marais dat daar waarskynlik nie 'n gemeente is wat die afgelope tyd nie oor die taak van hulle leraar(s) besin het nie. Hy wys daarop dat alhoewel Artikel 9 van die **Kerkorde en Bepalinge in die NG Kerk** nog vas staan (al het die Algemene Sinode van 2005 besluit dat dit verander moet word en dit vir verwerking verwys is), daar 'n aantal onrealistiese taakreëls is wat nie meer vandag in die kerk toegepas kan word nie.

Gemeenteverwagtinge bepaal die rol wat die predikant vervul. Uiteraard wissel hierdie verwagtinge. Buvton het in opdrag van 'n verenigde Sinodale Kommissie vir Predikantsbegeleiding onderskeid gemaak tussen drie belangrike taakverdelings vir die leraar, naamlik:

- Die beoefening van 'n ampsteologie.
- Die vul van algemene rolle soos dissipel, vriend, visionaris, mobiliseerder, fasiliteerder, ens.
- Verantwoordelike take spesifiek deur die Kerkraad aan die leraar toegesê.

Daar is 'n verskuiwing van denke oor hoe die predikant suksesvol aangewend behoort te word: met ander woorde die posisie wat hy moet beklee om maksimaal aan die gemeente se behoeftes te kan voldoen. Lidmate gaan nie meer kerk toe om te hoor net wat die dominee in 'n preek te sê het nie (lank verby is die dae van 'So spreek die Here!'). Hulle vra: wat bied die erediens aan my as individu? Die sukses van die opleiding van studente in die Teologie, word in die predikant se effektiwiteit in die bediening gesien. *Een groeiend aantal predikanten struikeld al in de eerste gemeente, constateerde de Bond van Nederlandse Predikanten* (Heitink 2001:270).

Dit is belangrik om daarop te let dat die amp, gesetel in net een persoon, nie in die vroeë kerk funksioneer het nie. Daar was eerder 'n gesamentlike ampsbediening waarin verskillende persone verskillende take verrig het. Paulus het baie sterk gevoel oor hierdie verdeling van take. Volgens hom was die lewe van die gemeente afhanklik van hoe 'Liggaam' as geheel gefunksioneer het. Elke lidmaat het 'n bepaalde rol gespeel. (Vergelyk Efesiërs 4 en 1 Korintiërs 12.) Die *charismata* wat deur die Heilige Gees gegee is, het aan elke lidmaat besondere gawes geskenk met die doel dat almal saam sou werk om die gemeente op te bou. Met ander woorde, elke lidmaat het 'n bepaalde verantwoordelikheid gehad: hulle moes ook aan mekaar verantwoording doen. Die erediens in die gemeente het nie uit die liturgie gespruit nie, maar vanuit die spontane bydrae van die lede. (Vergelyk 1 Korintiërs 14:26.)

Die aard van die charismata wat afsonderlike lidmate ontvang het, het die karakter van diens bepaal. Die styl van hulpverlening en ondersteuning was koöperatief.

Van Deventer (2006:173) wys daarop dat daar deur die afgelope aantal jare 'n kritiese beskouing oor die amp in die vroeë kerk ontwikkel het. Vanweë die sterk apokaliptiese verwagting in die eerste eeu n.C. het die vroeë kerk nie 'n behoefte aan die besondere bediening van die ampte gehad nie. *Daar is konsensus onder Protestante en Rooms-Katolieke eksegete dat die Nuwe Testament nie 'n normatiewe model of teorie oor die ampte het nie.* Alhoewel die woord 'amp' nie in die Bybel gebruik word nie, dui die omskrywing daarvan op dienswerk binne jong, plaaslike gemeentes. (Vergelyk ook Martin 1995.)

Die amp van die predikant kom uit die stelsel van Calvyn. (Vergelyk McNeill & Battles 1960.) Bucer het 'n ander invalshoek. Hy kyk na die amp vanuit die pneumatologie en die charismatiese. Heitink staan krities teenoor die 'soliste'-amp van die leraar. *Voor mijn besef doordat we ons blindstaren op een bepaald beeld van predikant: dat van de solist, de 'doe het zelve', de generalist, de altijd beschikbare alleskunner, kortom de gevangene van het pastorale grondmodel uit de tijd van Karel de Grote, ook wel aangeduid als een mens, een gebouw, een gebied. Maar deze dominee gaat voorbij.* As remedie vir hierdie negatiewe ontwikkeling stel hy voor: *die van een andere organisasie van het predikantschap, met meer aandacht voor spesialisatie, differentiatie, teamwork en loopbaanontwikkeling.* (Heitink 2001:271; vergelyk ook Lekkerkerker 1962.)

Hierdie stelsel fokus op die welsyn van die gemeente. In die vroeë kerk was daar nouliks sprake van 'n enkele persoon wat vir die gemeente verantwoordelik was. Daar word uiteraard leiding gegee, maar daar is meer as een rolspeler. Wanneer ons na I Korintiërs 12 kyk, is dit baie duidelik dat alle gemeentelede op een of ander manier vir die gemeente verantwoordelik is in die sin dat elkeen 'n gawe (*charismata*) van die Heilige Gees ontvang het. Die onderliggende eienskap van die *charismata*, is diensbaarheid.

Ontnugtering oor die dikwels vreemde en verkeerde leer van die kerk en die vertolking van die Skrif in die verlede het veral in Suid-Afrika gelei tot 'n groter wordende kloof tussen gemeenskap en predikant. Dit lyk soms asof beide partye mekaar nie regtig meer verstaan nie. Die professionaliteit en die persoon van die predikant word sterk bevraagteken en dit is 'n reële vraag of die predikantsamp soos dit tans bestaan, nie gaan verdwyn nie, omdat dit nie meer 'n duidelike identiteit in leiersverband het nie. Die predikantsberoep is toenemend besig om onsigbaar te word en in die *marge van de moderne samenleving* te verdwyn. *Het is niet alleen 'het hemels baldakijn' dat gescheurd is, ook het vloerkleed waarop ze staan wordt langzaam onder hun voeten weggetrokken* (Heitink 2001:255).

Die praktyk van die Suid-Afrikaanse kerklike samelewing wys ook daarop dat talle predikante van die NG Kerk die bediening verlaat vanweë uiteenlopende redes, waaronder ook die sin-vraag na hulle werksaamhede. Behalwe bevestigende ondersoeke na hierdie verskynsel soos onder andere bevestig in **Kerkspieël (4)**, is daar geen werklike volgehoue diepgaande aksie van die kerk se kant tot versorging van predikante nie. Binne die gemeente is hy/sy dikwels baie eensaam en word die amp nie meer soos in die verlede, gekoester nie.

Die postmoderne kultuur van ons tyd takel die amp van die predikant af. Dit is nie dat geloof in God, die Bybel, kerk en kerkleer alleen in die spervuur staan nie. Gesag en dissipline word in die algemeen erg ondermyn. Relativisme en verset teen die konvensionele is 'n dryfkrag van ons tyd waarmee rekening gehou moet word. Die predikant as persoon word met sy amp identifiseer en val onder skerp fokus. Persoonlike misstappe word direk met die amp verbind en daarom kleiner. Ander spesialismes bedreig die amp omdat maatskaplike werkers, huwelike buro's, sielkundiges, voorligters en 'n menigte ander ontwikkelaars van die self, 'n groter rol in die problematiek van mense begin speel. Sy/haar werkplek (gemeente) raak onhanteerbaar en vreemd dikwels beperk tot die groep meelewendes met 'n randgroep mense wat buitelanders bly (De Klerk 1998:77).

Voeg hierby 'n onvermoë om sy tyd reg te bestuur en die predikant bevind hom in 'n eie gemaakte situasie waarin hy/sy hulle laat dryf deur *compulsion* en *procrastination* (Shawchuck & Heuser 1993:84). Die oorwerkte pastor sal nie effektief wees nie, ook nie die een wat van persoon tot persoon beweeg wat slegs nuttelose tyd van hom in beslag neem nie. Hoe meer die pastor gedoen wil kry hoe beter behoort hy sy dagprogram te beplan en te bestuur. Sistematiese werksaamheid is hier die antwoord. Met goeie beplanning kan baie werk oor 'n tyd versprei en effektief afgehandel word. Tyd is die skaarste hulpbron vir die pastor en dit vermeerder nooit nie. Daar word beweer dat 80% van wat 'n mens gedoen kry in 20% van jou tyd plaasvind. Goeie vrae om te vra is: *Which of these activities are not adding to my fundamental priorities? Which of these can be done by someone else? How do I enlist someone else to do them?* (Shawchuck & Heuser 1993:85).

Daar moet tyd geskeduleer word waarin die leraar betekenisvolle bydraes tot die gemeente kan maak deur dit waarmee hy besig is. Daar is baie tydmors (*time-wasters*) aktiwiteite waarmee die gemeente doenig kan wees en die pastor daarby insleep. Stephen R Covey (1989:87) sê in hierdie verband dat die pastor moet leer om twee sake van mekaar te onderskei: *urgent* en *important*. Wanneer hierdie twee sake met mekaar verwar word, is daar oneffektiewe tydsbesteding en word die essensiële nie binne die gemeente gedoen nie. Dringende sake vra onmiddellike aandag terwyl belangrike sake in die roetine aandag behoort te kry en te maak het met resultate, d.i. met die effektiewe realisering van die missie, waardes, ens. Belangrike sake vra van die leier om interaktief te wees. Reaktiewe leiers reageer dadelik op dringende sake (1989:150). Baie pastore is besig met belangrike dinge terwyl hulle meen dat dit dringende sake is. Hulle is gewoonlik ook nie in staat om hulle eie lewensyd reg te bestuur nie en hoor ons hulle dikwels sê: *'ek het nou net in die huis gekom' of 'jy is gelukkig om my in die hande te kry aangesien ek nou net op pad uit is...'* Covey skryf verder dat die belangrikste sake waarmee die pastor besig kan wees is om verhoudings te bou, leke leiers op te rig, te beplan, onderrig te gee en vir die Sondag dienste voor te berei. Dan vorm sy leierskap 'n rigtinggewende koers vir die gemeente.

Die amp wat die leraar beklee laat hom of haar nie werklik toe om 'menslike' eienskappe te vertoon nie. Hy/sy mag byvoorbeeld nie kwaad word of twyfel oor 'n saak toon nie. By begrafnisse is die leraar die *bron van krag*, maak nie saak of hy/sy dalk 'n eie familielid begrawe of 'n goeie vriend en sukkel om die emosies te oorkom nie. C Welton Gaddy (1991: 30) vertel van sy innerlike emosies tydens sy

bediening: *More than once I have stood in a pulpit and delivered a sermon in a style that exuded confidence and authority, some would even say power, while my mind was confused, my rubbed-raw emotions hurt like third-degree burns, and my spiritual life seemed to be sagging severely, on the verge of hitting bottom and splintering into a thousand pieces.*

Dit is ook waar dat sommige predikante nie toegerus is om hulle amp behoorlik te vul nie. Swak prediking (lidmate van ons dag soek gehalte in die prediking), ontoereikende persoonlikheidstipes, introverte geaardhede, naïwiteit, onvermoeë tot buigzaamheid, lewensvreemdheid en 'n gebrek aan die vermoë om met mense te kommunikeer (die styl van aanbidding in die erediens is van groot belang), is maar 'n paar van die probleme wat die kerk met sy predikante ervaar. Die verkeerde beroepskeuses en oorskating van eie vermoë, nalatigheid in getroue diensbaarheid skud die fundamente van die krimpende kerk nog verder.

Die vraag wat na vore kom is of die beroep van die predikant enigsins nog in die gemeenskap sal funksioneer in die toekoms, omdat die gevestigde kerke as sodanig jaarliks 'n negatiewe groei toon. Heitink (2001:255) vra of die kerk nie deur kulturele ontwikkeling ingehaal is nie.

3.13 Ampsbeskrywing in die NG Kerk

Augustinus het as kerkvader geweldige invloed op die kerkbegrip en wêreldbeskouing van die Rooms Katolieke wêreld van sy tyd gehad, met die skrywe van sy werk *Civitas Dei* (Die Stad van God). Hy het hierin die idee gehandhaaf dat die kerk God se volmaakte organisasie en voorloper van die Nuwe Jerusalem was. Die godsdienstige kultus was volgens hom die enigste werklike werklikheid waarin die mens geleef het. Hy het die Pous as God se stadshouer (president) gesien, wat deur middel van die kerk (Rooms Katolieke kerk) die genade aan mense uitdeel en Sy Koninkryk bestuur. Augustinus het die standpunt gehandhaaf dat die wêreld onveranderlik is waarin alles vas en konstant is. Waarhede was ewig, met God wat alles beheer en bestuur en uit wie se hand die mens goed en kwaad ontvang.

Hierdie kerkbegrip het aan sowel die kerk as instituut en die ampte geweldige mag gegee. Die genade waaruit gewone mense moes leef, kon alleen uit die hand van die priester (amp) ontvang word, voor wie jy moes buig om jou sonde te bely. Die priester se teenwoordigheid het die kerk se teenwoordigheid konstitueer. Die gevolg hiervan was dat die kerkbegrip hiërargies ontwikkel het. Alle gesag, besluite en bediening in die kerk het van *bo* (kerkhiërargie) gekom. Die kerk het sy gemeentelike grense vasgestel en is *bedien*. 'n Passiewe lidmaatsbeskouing het ontwikkel waarin die gewone gelowige vir sy saligspreking totaal afhanklik was van die kerk en haar ampte. Die lidmate is *leke* genoem, 'n begrip wat tot vandag toe graag as *verontskuldiging* deur lidmate van gereformeerde afkoms gebruik word om hul onkunde oor die Bybel of kerklike aangeleenthede te verbloem.

Die kerkbeeld van Augustinus het die kerk en hulle wat binne was, as '*gered*' beskou en almal buite die kerk as die '*ongeredges*.' Die totale missionêre aksie het gegaan om die wat *buite* is, *binne* te kry. Binne die kerk het die ampte gedien om te voorsien in wat lidmate *nodig* gehad het, naamlik die sakramente en die bediening

van die Woord. 'n Leek kon nie die *heilsmiddele* bedien nie (Hendriks 1993:16). In die kerkgeskiedenis van die NG Kerk in Afrika het daar tot ongeveer 1980 'n gebruik bestaan waarin net diegene in die amp van leraar (dit is die wat die kerklike leraarstoga kon dra), toegelaat is om kinders te doop en die nagmaal te bedien. Die 'evangeliste' wat hulle opleiding aan die Stoffberg Teologiese Skole ontvang het, is nie toegelaat (bevoeg geag) om hierdie *ampswerk* (bediening van sakramente) te verrig nie.

Augustinus het sterk klem gelê op lering in die kerk, wat dieselfde model as die skool aangeneem het. Dit was uiters belangrik om die kerklike dogmatiek onder die knie te kry, daarom is dit van jongs af aan kinders in die skool geleer. Waarskynlik is die ou 'Sondagskool' in die gereformeerde kerkbegrip van 'n paar dekades gelede, verwant aan die skoolonderrig-metode van die Rooms-Katolieke Kerk.

In die Roomse Kerk het die Pous op aarde die verteenwoordiger van die priestersamp van Jesus geword. Hy delegeer sy gesag tot op die 'laagste' amp in die gemeente-opset, die amp van gelowige. In die tradisie is die pous duidelik onderskeibaar gemaak van die gewone gelowige deur, byvoorbeeld, kleredrag, woonplek, taalgebruik en gewoontes. Binne gereformeerde kringe het die swart-en-wit kleredrag (pak klere, toga, wit beffie of das) die leraar van die lidmate onderskei. Die afgelope vyftien jaar het die NG Kerk veel gedoen om sy leraars groter vryheid ten opsigte van kleredrag te gee en hierdie kunsmatige onderskeid af te breek. Tans is die kleredrag uiters informeel en boet die amp gevolglik soms waardigheid (professionaliteit) in. Ander professies (mediese praktisyns, regters, ens.) het nie hulle kleredrag verander ten einde vir die publiek meer aanvaarbaar te wees nie. Waarskynlik hou hierdie gebeure binne die NG Kerk direk verband met 'n die identiteitsverskuiwing van die amp binne die kerk. Die vraag kan wel gevra word of daar nie nou met 'n *te* informele kleredrag na die teenoorgestelde uiterste beweeg word nie.

Binne gereformeerde denke setel leierskap in die ampte. **Die Kerkorde van die NG Kerk Sinode Oos-Transvaal** omskryf die ampte soos volg: (Vergelyk ook O'Brain Geldenhuys, 1951.)

- *Ampte of geordende bedieninge is gawes en dienste waardeur God mense wat Hy in en deur Christus verlos het en tot geloof in Hom gebring het, toerus vir hulle dienswerk in die wêreld. Ampsdraers met spesiale gawes werk in die bestuur en bedieninge van die gemeente en kerkverband saam om lidmate te help om hulle diens as gelowiges in die wêreld te doen.*
- *Die kerk volgens die Nuwe Testament het kragtens sy wese en opdrag 'n duidelike verantwoordelikheid om God te aanbid, homself (haarself?) onderling te versorg en getuie in die wêreld te lewer. Die ampte is gerig op hierdie drie bedieningsterreine en word gevul deur die gawes en dienste wat God aan sy kerk gee.*
- *Alhoewel daar vanuit die Nuwe Testament geen spesifieke opdrag tot die blywende instandhouding van die eeue-oue instelling van die drie ampte van die bedienaar van die Woord, ouderling en diaken is nie, het die Algemene Sinode in 1998 op grond van 'n ondersoek na 'n Nuwe-Testamentiese basis*

vir die heraanpassing van die bedieningstruktuur in die Nederduitse Gereformeerde Kerk, herbevestig dat die bestaande drie ampte 'n Skrifuurlik-verantwoorde gestaltegewing van die Nuwe Testamentiese ampsbeskouing is. Daar word ook aanvaar dat daar vanuit die Skrif geen beswaar teen die verbreding van die inhoud van die bestaande ampte bestaan nie. As beslissende fokuspunkte vir die drie ampte moet die volgende geld:

- 1. Woordbediening in sy verskillende gestaltes*
  - 2. Die fokus van die amp van ouderling moet gerig wees op geestelike leiding, bestuur en toesig,*
  - 3. Die fokus van die amp van diaken moet op meer praktiese dienswerk in die gemeente val.*
- *Die drie ampte het in die gereformeerde tradisie in Artikel 30 en 31 van die Nederlandse Geloofsbelydenis neerslag gevind. In die Nederduitse Gereformeerde Kerk voorsien hierdie ampte steeds in die bedieningsbehoefes van die kerk. Die drie ampte is vir die kerk noodsaaklik en sekere aanpassings behoort voortdurend ten opsigte van die inhoud daarvan gemaak te word om vir veranderende bedieningsbehoefes voorsiening te maak. Die Algemene sinode het in 1998 aanvaar dat daar volgens die Skrif geen prinsipiële beswaar bestaan teen die vermeerdering van die aantal ampte nie.*
  - *Terwyl uiters waardevolle hulpsdiens deur 'helpers' of 'medewerkers' (byvoorbeeld pastorale hulpe, kategete, kleingroepleiers, kolporteurs, kollektante ens.) verrig kan word, staan hulle in die amp van die gelowige. Hulle moet as bedienaar van die Woord, ouderling of diaken deur 'n kerkraad verkies (beroep) word en in die amp volgens die voorgeskrewe formulier bevestig word om hulle geordende bediening in gemeente- en kerkverband te beoefen en om sodoende in kerklike vergaderinge te dien. Toelating tot die amp geskied dus alleen deur die roeping van en amptelike indiensstelling deur die kerkvergadering.*
  - *Kerkraadslede word gekies om hulle fokusbedieninge in die wyer gemeenteverband uit te oefen en nie in die eerste plek binne wyk- of kleingroepverband nie.*
  - *Die kerkraad kan aan 'n kerkraadslid 'n bedieningswyk, 'n groep wyke, 'n kleingroep, 'n groepering van kleingroepe, 'n diensgroep of kategoriale bediening (byvoorbeeld jeug, enkellopendes, senior lidmate, vroue, ens) toewys, maar dit mag nie beteken dat die kerkraadslid daardeur onthef word van sy verantwoordelikhede teenoor die gemeente as geheel nie.*
  - *Ringe moet toesien dat kerkrade aan die voorskrifte van die Nederlandse Geloofsbelydenis en die Kerkorde vir die samestelling van kerkrade voldoen en dat kerkraadslede steeds hul ampstake binne die fokus van artikels 9, 16 en 17 van die Kerkorde verrig (2003: 5-6 met bronverwysing na die Agenda en Handeling Algemene Sinode 1998. bl 211-212, 217-221, 512; vergelyk ook Swanepoel, 1993).*

3.14 Samevatting

Die teologiese begroning van die ampte in die NG Kerk is getoets deur die historiese gebeure soos in Hoofstuk 1 beskryf en 'n snelveranderende bedieningskonteks soos in Hoofstuk 2 behandel. Die wisseling van 'n outoritêre ampstruktuur in die kerk wat polities verstrengel en hoogs sigbaar was voor 1994, tot een wat soms onsigbaar is, het die ampsbeskouing beïnvloed.

Omdat die ampte tradisioneel as leidinggewend gesien is, is die uitoefening van leierskap binne die NG Kerk geraak. Die NG Kerk leierskap is reeds in hierdie proefskrif (Hoofstuk 2) beskryf as versigtig, huiwerig en in baie gevalle traag. Die *communitas*-fase het die kerklike uitsprake in die breë gedemp, maar uit die oorversigtigheid wat gevolg het, byvoorbeeld oor die gay-kwessie, is talle soms geleenthede verspeel en het die leierskap tans die beeld dat hulle reaktiewe besluitnemers is.

Indien daar 'n paar algemene riglyne oor leierskapsfunksies onttrek sou word uit die Nuwe Testament, dien onderstaande lys as goeie vertrekpunt:

- Die wese van leierskap lê daarin dat dit diensbaarheid is.
- Bepaalde charismata is noodsaaklik vir leierskap volgens Paulus.
- Leierskap is gekoppel aan 'n pneumatologiese dimensie. Leiers tree as bemiddelaars op vir die krag van die Heilige Gees. Paulus se pneumatologie onderskei die vroeë kerk van die misterie en genesingsgodsdienste.
- Paulus lê klem op die volle funksionering van die gemeente volgens hulle gawes in Efesiërs 4. Die volle funksionering van die gawes is belangrik en nie die disseksie daarvan volgens evangeliese, pinkster of streng gereformeerde interpretasies nie.
- Dit is ook duidelik dat leierskapsfunksies nie 'n enkele dimensie is nie, maar wyd versprei oor die gemeentelike funksionering voorkom.
- Alhoewel leierskap gekoppel is aan individue in gemeentes, het hulle die meewerking van die groep nodig om te funksioneer.
- Leierskap vind binne die Nuwe Testament plaas vanuit 'n sosiaal-kulturele vlak wat verwickeld is in outoritêre optrede. Die mag van Rome, die swaard, heers en vorm die norm vir die tyd. Dit tesame met 'n streng Joodse patriargale stelsel maak die beginsels vir leierskap soos uitgeleef in die vroeë kerk, uniek.
- Outoriteit en outoriteitstrukture vorm 'n belangrike dimensie van leierskap. Outoriteit is onder andere 'n sosiaal gekoppelde verskynsel en word gereguleer deur die konvensies van 'n betrokke kultuur. Dit is interessant om daarop te let dat Paulus se leierskapskenmerke saamhang met die algemene funksies van die '*paterfamilia*' in die '*oikos*'.

- Paulus het duidelike riglyne neergelê vir gemeentelike leiers wanneer hy oor die amp van ouderling en diaken skryf. Leierskap was vir hom gekoppel aan die totale milieu waarbinne die voornemende kerkleier gefunksioneer het. Dit het sy karakter, huishouding en gemeenskapsverhoudinge (eerbare aanvaarding) ingesluit. Kerkleierskap het dus nie los gestaan van 'n sosiale verbintenis in die gemeenskap nie. Gemeentelike leiers het oor die algemeen as tipe vaderfigure in die vroeë kerk gefunksioneer. White (1987:209-228). beskou hierdie leiers se gesag as 'n sosiale outoriteit wat veral op diens ingestel was.

Kerklik beskou, is egter ook waar dat leierskap binne die kerk deur 'charisma' gedryf behoort te word anders verval dit in blote *bestuurswese*. Alle leiers ontvang 'charisma' waarmee hulle ander kan bedien. Hierdie charismata is iets anders as 'bestuur'. Paulus het waarskynlik nie aan gemeentebestuur gedink as hy van leierskap en toesig van die 'opsieners' geskryf het nie.

Binne eie gereformeerde tradisie kan goeie bestuur baie maklik as 'leierskap' vertolk word terwyl dit geensins die geval is nie. Is dit nie juis kenmerk van byvoorbeeld die NG Kerk omdat leierskap vanuit die ampte nog nie 'n saak is wat in alle gemeentes ewe duidelik gesien word nie. Hierdie waarneming is duidelik uit die feit dat die ampte meer as dienend gesien word. Min gemeentes het 'n 'leier' wat die visionêre taak van die gemeente as hoof prioriteit ontvang het.

Paulus noem op 'n deurlopende basis plaaslike leiers by die naam in sy briewe en wys die gemeentes daarop dat hierdie leiers erken en vergoed behoort te word vir hulle bedieninge (1 Korintiërs en die Pastorale briewe). Hierdie feite dui moontlik op 'n proses van institusionalisering in die kerk onder Paulus se bediening. In die pastorale briewe is dit duidelik dat die ouderlinge en diakens die ruggraat van gemeentes gevorm het. Hulle leierskap was bepalend vir die gang van die gemeente.

Calvyn handhaaf die lering van die *manus triplex*, dit is die leer oor die drie ampte:

- die leraar (lerende ouderling)
- ouderling (regerende ouderling) en
- diaken (diens van barmhartigheid).

Die Presbiteriale stelsel is Calvinisties gegrond en lê klem daarop dat Christus Sy kerk op aarde deur Sy Gees regeer en dat hy mense in die ampte daartoe gebruik. Hierdie persone word 'geroep' om in die ampte te dien.

Omdat die kerk die *Una Sancta* is, sluit die kerkregering hiërargie uit. Al die ampte is gelyk maar word slegs onderskei deur hulle besondere funksionering. Die ampte is tot 'diens' in die gemeente en 'regeer' slegs in die sin van diensbaarheid.

In die kerk is daar dikwels gefouteer om leierskap te verwar met 'heerskappy'. Ware kerklike leierskap het min hiermee te doen. Met die oorbeklemtoning van die *Primus inter pares* beginsel in die lerende amp, het die basiese begrip van senioriteit verlore geraak. Daardeur het 'n gesagsverlies gekom wat die amp in die breë geskaad het.